

Det glemte *thumos*

En filosofisk studie av den ideelle moderne soldat og hans funksjon i Det norske forsvar

Av

Lotta Fladby Tholander

Veileder: Camilla Serck-Hanssen

FIL 4090: Mastergradsoppgave i filosofi

Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2010

Sammendrag

Norske soldater deltar i krig i Afghanistan – og denne deltagelsen skaper samfunnsdebatt.

Denne oppgaven omhandler den norske soldat i Afghanistan og belyser det moderne soldatideal, hans funksjon og motiv for valg av sitt yrke, sett i lys av Platons teorier i *Staten* som beskriver den ideelle kriger i den ideelle stat. I drøftningen av disse spørsmål anskueliggjøres potensielle motsetningsforhold. Disse motsetningsforholdene inneholder paradokser og dermed uklarheter om soldatens rolle og de krav som stilles til ham.

Motstridende oppfatninger av Norge som fredsnasjon og som nasjon i krigsoperasjoner, representerer også paradokser som kan forsterke disse motsetningsforholdene hos soldaten og i Forsvaret. Intensjonen med oppgaven er å drøfte hvorvidt elementer av Platons teori, herunder teorien om den ideelle krigeren og *thumos*, kan være anvendelig og ha overføringsverdi i håndtering av dilemmaer hos soldaten, i Forsvaret og i samfunnet som helhet anno 2010.

Forord

Denne oppgaven grunner i interesse for, og nysgjerrighet rundt norske soldaters rolle og funksjon i Afghanistan. Jeg har gjennom studieforløpet fattet særlig interesse for anvendt filosofi, særlig i forhold til dagsaktuelle problemstillinger. Platon var det for meg naturlig å ta utgangspunkt i, da hans filosofi har vært særlig inspirerende.

Jeg ønsker å rette en stor takk til min veileder, Camilla Serck-Hanssen. Tusen takk for din faglige inspirasjon, varme, støtte og gode hjelp gjennom en spennende og utfordrende prosess. Jeg vil også takke min gode, kritisk lesende mor som alltid har tro på meg. Og tusen takk til mine uerstattelige medstudenter og gode venner, Hanne og Kamelia. Dere har orket å lytte til mine uendelige diskusjoner rundt min problemstilling og oppgave, og støttet meg i opp- og nedturen. Tusen takk.

Oslo, 7. mai 2010

Lotta Fladby Tholander

Sammendrag	1
Forord.....	2
Kapittel 1 Innledning	5
1.1 Problemstilling.....	5
1.1.1 Norske soldater i Afghanistan	6
1.2 Begrepsavklaring	7
1.2.1 Militær profesjon.....	7
1.2.2 Krieger eller soldat?	8
1.2.3 Kriegerkultur eller fredsnasjon?.....	9
1.3 Hvorfor anvende Platons teori i denne sammenheng?	10
1.4 Disposisjon av oppgaven	10
1.5 Avgrensning av oppgaven	13
1.6 Metodisk tilnærming.....	14
DEL 1 DEN IDEELLE PLATONSKE KRIGER.....	16
Kapittel 2 Platons idealstat.....	16
2.1 Hvilken funksjon har den ideelle platonske krigeren i staten?	18
2.2 Den ideelle krigers relasjon til familie, venner og fiender	19
2.2.1 Familie.....	19
2.2.2 Vennskap.....	20
2.2.3 Er det mulig å hate sin fiende og elske sin venn?	20
2.2.4 Hvordan bør krigeren behandle fienden?	21
Kapittel 3 Den ideelle krigers <i>thumos</i>	24
3.1 Platons sjeledeling.....	25
3.2 Hva skjer dersom <i>thumos</i> er overdrevet?.....	26
3.2.1 <i>Thumos</i> må utdannes og trenes.....	28
3.3 <i>Thumos</i> og mot (<i>andreia</i>).....	29
3.4 <i>Thumos</i> og emosjoner	30
3.4.1 Kan en god kriger uttrykke emosjoner?	31
3.4.2 Ulike syn på emosjoner i antikken	32
3.5 Ulike tolkninger av <i>thumos</i>	32
3.5.1 Hvorfor <i>thumos</i> er viktig for krigeren	33
3.5.2 <i>Thumos</i> som noe sosialt påvirket	33
3.5.3 <i>Thumos</i> kan ikke kun være et sosialt fenomen.....	34
3.6 Oppsummering.....	35
Kapittel 4 Hvorfor danner ikke de perfekte krigerne bare sin egen stat?	37
4.1 "Det guddommelige gull og sølv har de i sin sjel"	37
4.2 Krigeren i staten er lykkelig	38
4.2.1 Rettferdighet er veien til det lykkelige liv	38
4.3 De gode krigerne bør hedres og de synes sitt eget liv er det beste	40
4.4 Oppsummering.....	41
DEL 2 DEN MODERNE SOLDAT	43
Kapittel 5 Soldatens funksjon.....	43
5.1 Soldatens funksjon i et historisk perspektiv.....	43
5.2 Funksjon på to nivåer?	46
5.3 Soldatens funksjon i Afghanistan	47
Kapittel 6 Den ideelle moderne soldat.....	50

Kapittel 7 Hva motiverer soldaten til valg av yrke?	53
7.1 Soldat for egen del?	53
7.2 Kameratskap og samhold	54
7.3 Kjærlighet til yrket?	56
7.4 Ære og status som motiv?	56
7.5 Et ønske om å drepe?	57
Kapittel 8 Potensielle motsetningsforhold.....	60
8.1 Lydighet kontra selvbestemmelse.....	61
8.2 Offisielle verdier og holdninger kontra personlige verdier og holdninger	62
8.3 Soldatidealet kontra soldatens krevende funksjon.....	64
8.4 Emosjoner kontra tradisjonelle krigerske dyder	65
8.5 Krig kontra menneskerettigheter	66
Kapittel 9 Konklusjon:.....	68
Gjenerindring av det glemte <i>thumos</i>	68
9.1 Platon bør fremdeles anvendes	69
9.2 Soldaten som individ bør vektlegges	72
9.3 Klokskap og fornuft bør brukes som verktøy	72
9.4 Det bør være enighet rundt det norske selvbildet.....	74
Kapittel 10 Avslutning	75
Litteraturliste.....	78

Kapittel 1 Innledning

1.1 Problemstilling

Selv om det aldri ble et hovedtema under valgkampen 2009, er det et faktum at norske soldater deltar i krig i Afghanistan og ofte befinner seg i livsfare på afghansk jord. Det norske forsvar har ikke hatt mye krigserfaring og etter Den kalde krigen bestod Forsvaret av personell uten særlig erfaring fra krig i det hele tatt. Etter 1990 har dette imidlertid forandret seg i sammenheng med en kvantitativ økning av norsk deltagelse i internasjonale militære operasjoner og en kvalitativ endring ved operasjonene. NATO endret sin politikk ved å bidra til å løse konflikter utenfor egne områder, først i Bosnia, deretter i Kosovo og så i Afghanistan. I løpet av 20 år hadde en langt større del av norske offiserer opplevd og fått krigserfaring fra det som gjerne kalles skarpe militære operasjoner (Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 26,48-51).

Krigen i Afghanistan bidrar til engasjement, samfunnsdebatt, redsel og undring. Kanskje handler dette om at nordmenn anser seg som del av en fredsnasjon som fører fredspolitikken fremfor krig. Krigen opptar oss trolig også fordi det for mange oppleves som fremmed, noe de fleste ikke identifiserer seg med, skittent og stridende mot de verdier og normer vi har i samfunnet vårt. Allikevel deltar norske styrker i krig, på vegne av den norske stat og det norske folk. Ved å verve seg til krig i Afghanistan, gjøres et bevisst og høyst frivillig valg. Soldaten velger å risikere eget liv og plasserer seg i en situasjon hvor risikoen for å måtte drepe er stor. I tillegg kan krig medføre traumatiske hendelser og opplevelser som kan følge soldaten livet ut. Et slikt valg kan bidra til undring hos den norske, sivile befolkning. Undring både fordi det handler om en krig som geografisk sett befinner seg langt unna, og fordi Afghanistan er et land som norske soldater som oftest har liten eller ingen personlig tilknytning til. Man kan på grunnlag av dette også undre seg over at noen ønsker dette når risikoen synes å være så høy. Videre er det betimelig å stille spørsmål ved hva som motiverer for soldatrollen. Er det aggressivitet, brutalitet eller søken etter spenning og utfordringer som motiverer, eller kan det være at noen velger å ofre eget liv for å bevare andres menneskerettigheter? Eller kan det rett og slett være begrunnet i høy lønn eller et ønske om ære?

Med dette som utgangspunkt oppstår det flere sentrale spørsmål:

- Hva er den norske soldatens funksjon i Afghanistan?
- Hva kjennetegner de soldatene som sendes til Afghanistan?
- Hvordan defineres det norske soldatidealet?
- Er det samsvar mellom soldatidealet og den funksjonen soldaten faktisk har?
- Hva kan være en soldats motiv for å velge en yrkesmilitær karriere i utenlandstjeneste?
- Hvilke potensielle motsetningsforhold kan oppstå i Forsvaret i lys av den funksjonen soldaten har, det norske, moderne soldatidealet og soldatens motiv for valg av sin rolle?
- Hvordan kan disse spenningene eventuelt løses?

I denne oppgaven ønsker jeg å drøfte ovenstående spørsmål. Potensielle motsetningsforhold handler ikke kun om soldater innad i Forsvaret, men også om det norske, sivile samfunnet og de forventninger og krav samfunnet stiller til soldaten i kraft av den funksjonen han har.

Før jeg drøfter den moderne soldatrollen, vil jeg beskrive Platons ideelle kriger i den ideelle stat. Dette for å undersøke om Platons teori kan være anvendelig som en ressurs i Forsvarets ansettelse av den moderne ideelle soldaten. Min bakgrunn for å velge å ta utgangspunkt i Platons teori om krigeren er følgende: Platon beskriver den ideelle kriger, hans funksjon og motiv inngående. Han var tidlig ute med sin modell for statsdannelse og tanken om militær profesjon, og han så at det var nær sammenheng mellom politiske og moralske spørsmål. Problemstillingen blir derfor videre:

- Kan Platons tenkning om den ideelle kriger og hans funksjon i staten ha betydning og overføringsverdi for Forsvarets utvelgelse og kompetanseutvikling av sine soldater i Afghanistan?
- Eller er det snarere slik at Forsvaret legger vekt på enkelte ting ved soldaten som Platon ikke var opptatt av?

1.1.1 Norske soldater i Afghanistan

Hvorvidt det er riktig eller ikke å ha norske soldater i Afghanistan samt andre forsvarspolitiske anskuelser vil ikke inngå i denne oppgaven. Jeg vil allikevel innlede med en kort oversikt over situasjonen i Afghanistan, samt Norges rolle i denne krigen for å sette soldaten i perspektiv. Det er imidlertid viktig å understreke at ikke alle soldatene vi har i Afghanistan er i direkte kamper og at intensjonen med innsatsen i Afghanistan kan anses både god og viktig. Oppgaven har ikke til hensikt å nedvurdere norske soldaters innsats i

utenlandstjeneste, men skal være en filosofisk studie av den moderne ideelle soldats funksjon, soldatens motiv for valg av sin rolle, samt de utfordringer og eventuelle motsetningsforhold denne funksjonen kan føre med seg, sett i et filosofihistorisk perspektiv.

I følge vår forsvarsminister fra 2005 til 2009, Anne-Grete Strøm-Erichsen, er Norge i Afghanistan fordi:

- vi er invitert av verdenssamfunnet gjennom FN
- vi er invitert inn av den folkevalgte afghanske regjering for å bidra til fred og stabilitet for det afghanske folket
- vi stiller oss solidariske med våre allierte i NATO
- vi gjennom stabilitetsskapning ute i verden, bidrar til å skape trygghet hjemme (Strøm-Erichsen 2008).

Målet er altså å skape stabilitet og trygghet i Afghanistan, bidra til økt trygghet i vårt eget land, samtidig som vi utfører de forpliktelser vi har til NATO og FN. På grunnlag av dette bidrar den enkelte soldat, i følge regjeringen, til å ivareta norske interesser i tillegg til å bevare fred og forsøke å gi det afghanske folket en bedret og sikrere fremtid. Slik forholdene er beskrevet i Afghanistan, er regjeringen svak, det forekommer korrupsjon og stor narkotikaproduksjon, fattigdom er svært utbredt og landet er preget av utrygge rammer. Taliban benytter seg av metoder som er mer terrorlignende enn regulær krigføring og det er helt tydelig at norske soldater i Afghanistan plasseres i svært krevende og utfordrende situasjoner (Strøm-Erichsen 2008).

1.2 Begrepsavklaring

1.2.1 Militær profesjon

I Norge var det å være borger lenge nært knyttet til soldatrollen, noe som betegnes som militstradisjonen. En hver borger er, i følge Grunnloven, pålagt å forsvare sitt fedreland. Å være soldat forstås i denne tradisjonen ikke som en profesjon. Militstradisjonen har stått sentralt i Norge siden 1800-tallet, men kom til sin fulle rett først etter annen verdenskrig. Dette er hva vi kjenner som allmenn verneplikt. Etter at profesjonskonseptet slo gjennom etter Den kalde krigens slutt, forstås ikke det militære som en funksjon av å være borger lenger, men er blitt en profesjon med egne krav. Kravene som stilles er større, men det henger også sammen med at Forsvaret involveres sikkerhetspolitisk i utlandet. En profesjon innen

Forsvaret krever større kompetanse, trening og spesialisering og dermed svekkes betydningen av den allmenne verneplikten (Lunde og Matlary 2009, s. 86, 88).

En profesjon er av Torunn Laugen Haaland (2009) definert ut i fra at den for det første forvalter en bestemt ekspertise med en grad av autonomi, for det andre har egne etiske verdier og for det tredje har en grad av fellesskapsfølelse eller selvbevissthet. En profesjon har egen utdanning og på den måten kontrolleres individkarakterene innen profesjonene (s. 52). Denne definisjonen gjør det mulig å snakke om en militær profesjon i Det norske forsvar. Definisjonen av den norske militærprofesjon er ofte knyttet opp mot militære dyder, som etter vestlig militær tradisjon er dyder som mot, beredskapsvilje, lydighet og en vilje til å sette et oppdrag foran egen sikkerhet (Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 18).

Innen den militære profesjonskulturen skal det ikke forekomme noen form for geografiske vurderinger med tanke på hva det er verdt å dø for. De militære utfører sin jobb, i henhold til de politiske vedtak som gjøres. Det er et politisk ansvar å avgjøre hva som er norske interesser i krig (Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 23).

1.2.2 Krieger eller soldat?

Det skilles ikke helt konsekvent mellom betegnelsen krieger og soldat i denne oppgaven, men det må understrekes at det virker mer naturlig i hovedsak å bruke betegnelsen krieger om den antikke krieger og soldat om den moderne. ”Enkelt sagt er en krieger med etikk en soldat. En krieger uten etikk er bare en drapsmann” (siteret i Grandhagen, Henriksen, Rom og Skjæret 2007, s. 50) uttaler Kenneth Been Henriksen, prest i Forsvaret. På flere områder kan disse to betegnelser fremstå som motsetninger, selv om de i flere militære diskurser blir anvendt som identiske betegnelser.

Bruken av kriegerbegrepet kan understreke noen av de verdier og egenskaper som kreves av en soldat i dag, som for eksempel mot og styrke, noe jeg skal komme tilbake til hos Platon. Allikevel kan kriegerbegrepet også ha negative undertoner, som for eksempel maskulinitet og brutalitet, som det norske samfunns verdigrunnlag vanskelig kan identifisere seg med. Man kan anvende kriegerbetegnelsen på noe som er for kriegerens egen del, der hvor kriegeren anses å være en som definerer sin egen rolle og sine egne verdier (Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 131-132, 137).

Soldat kan, i motsetning til kriger, defineres som en som ikke selv har mulighet til å definere egen rolle og egne verdier. Soldaten, slik vi ser ham i dag, innehar en rolle som er gitt av et sett normer og verdier som soldaten er nødt til følge som profesjonell soldat i Forsvaret (Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 131-132). Problemet med bruk av kriger som betegnelse på den norske soldat i Afghanistan, kan således være at den kan indikere forståelsen av den militære profesjon som noe personlig anliggende.

Jeg har valgt å betegne Platons utvalgte beskyttere av staten for krigere, men vi skal se at Platon allikevel ikke anser krigerens funksjon å være egennyttig, men snarere være i hele statens interesse. ”Kriger” og ”krigersk” er ofte forbundet med det aggressive og brutale, slik vi ser det i dag. Allikevel skal vi se at Platons ideelle kriger ikke oppfyller disse negative kriteriene som definisjonen tilsier. Jeg kunne derfor like godt omtale Platons kriger som soldat eller den moderne soldat som kriger, dersom jeg baserte definisjonen på Platons teori.

1.2.3 Krigerkultur eller fredsnasjon?

”Vi ønsker ikke en krigerkultur i Det norske forsvar” (sitert i Hellesøy 2009b, s. 8). uttaler Anne Grethe Strøm-Erichsen i en avisartikkel i *Aftenposten*. Krigerkultur er noe som i Norge er lite brukt og analysert, og derfor vanskelig lar seg definere helt klart. Jeg vil derfor ta utgangspunkt i at en krigerkultur bygger på definisjonen av krigeren, slik vi ser ham i dag, gitt i begrepsavklaringen (1.2.2, s. 8-9). Med utgangspunkt i dette, kan krigerkultur ha negative undertoner hvor blant annet maskulinitet, manglende sivile verdier og mangel på gitte normer og verdier, som samsvarer med øvrige verdier og normer i samfunnet vårt, er sentrale kjennetegn. På tross av dette råder det uenighet rundt spørsmålet om hvorvidt det faktisk er krigerkultur i Det norske forsvar.

Det er gjort noen få undersøkelser vedrørende krigerkultur. Ole Martin Brunborg hevder i sin masteroppgave fra 2008 (gjengitt i Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 30-33) at det eksisterer krigerkultur i Det norske forsvar, men dette først og fremst i profesjonskulturen i kampavdelingene. Profesjonsidentiteten i Telemark bataljon er, i følge Brunborg, *krigeren*, og han hevder at det handler om en etablert, felles avdelingskultur. Han hevder videre at krigerkulturen i liten grad er påvirket av de kulturelle endringer på høyere nivå, det eneste han hevder forbinder dem er ”den språklige innpakningen” (sitert i Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 30). Han drøfter dette forholdet mellom krigerkulturen på avdelingsnivå og militærkulturen på det høyere nivå og hevder at militærkulturen på det høyere nivå er sterkt

influert av samfunnets verdier og at krigerkulturen må omskrives for å kunne legitimeres. Det er enda ikke nok empirisk materiale som gjør det mulig å påstå hvorvidt det er krigerkultur i Det norske forsvar eller ikke. Det vi imidlertid vet, er at begrepet eksisterer.

Norge oppfattes og beskrives ofte som en fredsnasjon, og som Jonas Gahr Støre uttaler: ”Vi er ikke i Afghanistan for å føre krig, men for å bistå en fattig stat. (...) Norge fører en systematisk fredspolitikk internasjonalt” (sitert i Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 26). Begrepet fredsnasjon dreier seg om tanken om Norge som aktør for en aktiv fredspolitikk internasjonalt; en fredspolitikk Norge anvender militære maktmidler for å fremme (Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 26-27).

1.3 Hvorfor anvende Platons teori i denne sammenheng?

I filosofihistorien kan vi finne modeller og teorier som kan være anvendelige ressurser til dagsaktuelle problemstillinger. Det er hensikten med denne oppgaven. Christopher Coker skriver i *Ethics and war in the 21st Century* (2008, s. 155-156) at vi i moderne krigføring bør hente frem igjen de gamle grekerne og lære av dem. Hellas i antikken var sterkt preget av konflikt, og Coker hevder at grekerne i disse konfliktene aldri ga opp håpet om fred og at de aldri sluttet å slåss for sitt mål. Dette med en dramatisk måte å håndtere aggresjon, mot, moderasjon og entusiasme på. Han hevder at det å konfrontere problemer faktisk er den vanskeligste utfordringen vi står overfor i dagens samfunn. Det er, i følge Coker, grunnen til at vi bør vende oss mot grekerne og spørre oss hvordan de faktisk klarte å se virkeligheten i øynene.

Vi kan følge soldatrollen og soldatens funksjon gjennom historien. Historien handler jo i realiteten mye om krig. Av den grunn kan det være fruktbart å gå tilbake til Platon og antikken, for å undersøke normative teorier om hva som kjennetegnet den ideelle kriger og hvilken funksjon denne ideelle krigeren hadde i den ideelle staten. Det er mitt utgangspunkt at Platons teori, med innslag av nytolkninger og andre filosofiske teorier, vil kunne gi ny innsikt i forståelsen av den norske soldats rolle i Afghanistan anno 2010.

1.4 Disposisjon av oppgaven

For å få en bedret forståelse av krigeren i antikken vil oppgavens første del i hovedsak handle om Platon slik han så krigeren i sitt verk *Staten*. Platons ideelle kriger er fremstilt slik Platon ønsket å forme ham. Det er verdt å merke seg at krigeren er beskrevet i en ideell stat, og ikke i

en stat som nødvendigvis er realiserbar. For å få et godt bilde av Platons ideelle kriger anser jeg det som nødvendig i oppgavens kapittel 2 å presentere Platon som filosof og tiden han levde i. Jeg anser det viktig å danne seg et bilde av hvordan samfunnet så ut på Platons tid fordi hans teori om den ideelle krigeren kan være preget av hans tid og omstendigheter. Jeg vil imidlertid understreke at dette er et omdiskutert tema, da Platon i hovedsak har normative føringer for hvordan mennesker bør innordne seg i et samfunn etter en tidløs, universell modell, som skal gjelde alle mennesker, til alle tider og i alle situasjoner.

Selv om vi i kapittel 3 skal se at Platon legger vekt på krigerens sjel, er dette i analogi til staten. Det er dermed grunn til å tro at Platon legger hovedvekt på statens interesser og dens oppbygning. Gjennom sin funksjon, og i samarbeid med de øvrige borgerne, bidrar krigeren til hele statens interesse for å skape en fullkommen stat. Krigerens funksjon i Platons stat vil derfor presenteres i kapittel 2 som tar for seg Platons idealstat. I dette kapitlet vil jeg også presentere Platons syn på den ideelle krigers relasjoner til venner, familie og fiender. Vi skal se at Platon hevder at samholdet blant krigere er av betydning, men samtidig hevder han at familiære roller er uforenelig med krigerrollen. I tillegg til dette skal det vise seg at Platon også var opptatt av opptreden i krig, også i forhold til fienden.

I følge Platon er *thumos* en avgjørende del av den ideelle krigers sjel, og *thumos* er et begrep som rommer et mangfold av egenskaper. Platon legger mye i dette begrepet og det er delte meninger om hva begrepet *thumos* egentlig inneholder, innebærer og hvordan *thumos* kan og bør tolkes. I oppgavens kapittel 3 vil jeg derfor først presentere *thumos* inngående, noe som også krever en presentasjon av Platons tredelte sjel. Deretter vil jeg undersøke hva konsekvensen kan være av overdreven *thumos* i sjelen, og hvordan Platon tenkte seg at dette kunne unngås gjennom trening og musikk. Mot er også hos Platon en viktig faktor ved den gode krigeren, jeg vil derfor undersøke hva dette innebærer før jeg problematiserer Platons syn på emosjoner som sinne, frykt og sorg, sett i lys av *thumos*. Platon var åpen for enkelte typer emosjoner, det være seg først og fremst sinne, da dette er en naturlig del av *thumos*. Men emosjoner som frykt og sorg stilte Platon seg tvilende til, særlig blant krigerne som ikke skulle vise tegn til svakhet. Allikevel hadde han ikke et så ekstremt syn på emosjoner som stoikerne hadde. Jeg vil i kapittel 3 derfor også trekke inn det stoiske synet på emosjoner, for så å drøfte hvorvidt emosjoner kan anses som nødvendig for krigeren eller ikke. Til slutt vil jeg i kapittel 3 se på ulike nytolkninger av *thumos*. Jeg vil i denne sammenheng basere meg på

andre filosofers tolkninger av begrepet, fremfor mine egne. Dette i den hensikt å utforske samt bringe frem et fruktbart begrep som kan anvendes videre i oppgavens andre del.

Etter å ha undersøkt Platons ideelle stat og krigerens statlige funksjon i kapittel 2 og hva Platon anser som den ideelle kriger i kapittel 3, faller det seg naturlig å spørre seg hva som kan motivere for krigerrollen i Platons ideelle stat i kapittel 4. Det er ikke innlysende at denne rollen skulle være ønskelig. Oppgavens kapittel 4 stiller derfor spørsmålet om hvorfor den perfekte kriger ikke bare danner sin egen stat, og vil ta for seg Platons begreper om lykke, ære og rettferdighet. Under dette kapittel vil Platons dydsetikk naturlig trekkes inn, selv om oppgavens omfang ikke tillater å presentere hele Platons overordnede etiske bilde.

Oppgavens andre del, ”Den moderne soldat”, vil i hovedsak ta utgangspunkt i den norske soldats funksjon i Afghanistan, det moderne soldatidealet, det motiv han har for valg av sin rolle, og eventuelle motsetningsforhold i Forsvaret i synet på soldatrollen samt forslag til løsning av disse potensielle motsetningsforholdene. Jeg vil innledningsvis, i kapittel 5, presentere Samuel P. Huntingtons teori om soldatens funksjon i verket *The Soldier and the State*. Huntington vektlegger profesjonaliseringen av soldatyrket, sett i relasjon til historien. Jeg vil anvende hans teori som et mellomledd mellom, og en overgang fra, antikken til nåtiden. Jeg vil også i kapittel 5 presentere Bomann-Larsens teori om soldatfunksjon på to nivåer, kollektivt og individuelt. Hun skiller seg fra både Platon og Huntington ved å vektlegge den individuelle soldaten som faktisk ofrer livet sitt i krig. Fra Platon, gjennom Huntington, til Bomann-Larsen, vil jeg drøfte den moderne soldaten i Afghanistan og hans funksjon. I dette kapittelet vil det naturlig trekkes inn begreper om rettferdig krig, *jus ad bellum* og *jus in bello*. Det som er hovedskillet mellom den platonske kriger og den moderne soldat er dagens kosmopolitiske ansvar. Det er ikke lenger slik at man kun er ansvarlig for egen stat. Dette vil jeg drøfte avslutningsvis i kapittel 5.

Det viser seg at flere av de ideelle dydene som etterlyses hos den moderne soldat er de samme som de var hos Platons ideelle kriger. Allikevel later det til at det i dagens samfunn forekommer frykt for å etterlyse aggressivitet og sinne hos soldatene, i frykt å utvikle et forsvar basert på uønskede verdier. Jeg vil i kapittel 6 undersøke hva som kjennetegner den ideelle soldaten i Det norske forsvar, hva som etterspørres og hva det i dag legges vekt på hos soldaten i utenlandstjeneste.

Etter å ha sett på soldatens funksjon og ulike oppfatninger av hva som er den ideelle soldat og hvilke nødvendige egenskaper han bør ha, faller det like naturlig som hos Platon å spørre hva som kan motivere soldaten for å ønske en slik rolle. Er det egoistiske motiv og ønsker, eller er det kameratskapet og samholdet som motiverer for soldatrollen? For noen handler det om et ønske om å drepe, for andre handler det om utfordringer og spenning. Vi skal se at det er vanskelig å vite med sikkerhet hva som motiverer mennesker, fordi man aldri er garantert det ærlige og faktiske motivasjonsgrunnlaget. Selv om det er vanskelig å undersøke motiv, synes jeg det er interessant å stille disse spørsmålene, først og fremst fordi det kan gi noen indikasjoner på at det ikke alltid er samsvar mellom det som er soldatens eget motiv og de motiv samfunnet og Forsvaret ønsker at soldaten har.

I kapittel 8 vil jeg undersøke mulige motsetningsforhold eller spenninger i Det norske forsvar i synet på det moderne soldatideal, soldatens funksjon og motiv. Disse spenninger synes tilsynelatende å ligge innad i Forsvaret, men det sivile samfunns normer har trolig også en underbyggende effekt på disse motsetningsforholdene. Potensielle motsetningsforhold jeg ønsker å trekke frem er lydighet kontra selvbestemmelse, offisielle verdier og holdninger kontra personlige verdier og holdninger, soldatidealet kontra soldatens krevende funksjon, emosjoner kontra tradisjonelle krigerske dyder og krig kontra menneskerettigheter.¹ Kapittel 9 vil fungere som en konklusjon med forslag til hva som bør etterspørres og vektlegges for å løse potensielle spenninger i Forsvaret. Helt avslutningsvis, i kapittel 10, vil jeg trekke noen linjer og drøfte hvorvidt Platons teori faktisk kan være anvendelig på dagens forhold.

1.5 Avgrensning av oppgaven

På grunn av oppgavens omfang vil det i hovedsak legges vekt på Platon og den platonske kriger i oppgavens første del. Det vil refereres til *Staten* fordi det i dette verket fremkommer en grundig beskrivelse av hvordan Platon ser for seg at krigeren bør være. Jeg kommer til å referere til krigeren/soldaten som *ham* gjennom denne oppgaven, men det er viktig å merke seg at Platon ikke så noe problem ved at kvinner i utgangspunktet kunne ha de samme plasseringer i staten som mannen, også som kriger. Platon tar utgangspunkt i at alle bør gjøre

¹ Økt fokus på menneskers individuelle rettigheter etter 1945, var respons på grusomheter gjort mot jødene, sigøynene og slavene under andre verdenskrig. En FN- komité utarbeidet det vi i dag kjenner som Verdenserklæringen om Menneskerettighetene av 1948, som i hovedsak bygger på ideen om universell menneskeverd ("FN og menneskerettighetene").

det som svarer til sitt naturlige anlegg (Platon 2001, 453b).² Kvinnens natur skiller seg fra mannens, men denne ulikhet i natur hevder Platon at ikke er av avgjørende karakter (454b-e). I følge Platon tilkommer derfor ikke noen offentlig virksomhet mannen, i kraft av å være mann, eller kvinnen, i kraft av å være kvinne. Anleggene fordeles på begge kjønn og for kvinnen, etter hennes natur, er alle beskjeftigelser tilgjengelig, akkurat som for mannen (455d-456a). Selv om Platon fremmer dette radikale synet, skal man kanskje ikke la seg lure til å tro at han på noen måte var en kvinneforkjemper forut for sin tid. Man skal ikke lenger enn til neste setning i *Statens* bok 5, før han understreker at kvinnen er svakere enn mannen overalt (455e). Den moderne soldaten vil jeg også referere til som ham, selv om kvinner også er representert i Forsvaret.

I oppgavens andre del tar jeg hovedsakelig utgangspunkt i den norske soldaten i Afghanistan. Dette er på bakgrunn av at norske soldater i dag er utstasjonert i Afghanistan, at landet er preget av krig og konflikter og at vi har god kjennskap til denne krigen gjennom media. Norske soldater er, og har vært utstasjonert i andre områder hvor problemstillingen kan være vel så aktuell, men grunnet oppgavens omfang vil dette ikke inngå i denne oppgaven. Det kunne vært ønskelig å se krigerens historiske utvikling også fra andre tidsrom i denne oppgaven. Med noen unntak tillater heller ikke oppgavens omfang dette.

Jeg må presisere at det kan være problematisk å trekke ut *thumos* for så å anvende den på et dagsaktuelt tema, uten å beskrive og legge frem hele Platons teori og hans overordnede etiske bilde. Jeg har imidlertid ikke anledning til dette, og må derfor undersøke om Platon har vesentlige bidrag til forståelse av soldatrollen, selv om vi ikke kan anvende hele hans teori på norske, moderne forhold.

1.6 Metodisk tilnærming

Oppgaven vil ha en todelt inndeling. I første del vil jeg i hovedsak presentere normative teorier om hvordan Platon tenker seg den ideelle krigeren i en ideell stat. Del to er en utdypning og konkretisering av disse teorier for å drøfte en dagsaktuell problemstilling; det moderne norske soldatidealet og hans funksjon i Det norske forsvar. Den andre delen vil derfor bestå av mer faktisk stoff, og de to delene vil settes opp mot hverandre for å få frem eventuelle skjulte normative synspunkter i dag.

² Videre referanse uten nærmere angivelse viser til Platons verk, *Staten*.

Første del av oppgaven vil bære preg av å være en eksegetisk tilnærming, da den er en grundig gjennomgang av den normative, platonske teorien om den ideelle krigeren. Siden oppgaven er todelt vil den inneholde flere metodiske tilnærminger og i så måte fungere som en hybrid løsning.

DEL 1 DEN IDEELLE PLATONSKE KRIGER

Kapittel 2 Platons idealstat

Platon levde fra 427 f. Kr til 348 eller 347 f.Kr., og ble født inn i en aristokratisk familie helt i slutten av Athens "Golden Age". Athens glansperiode startet da de greske byene seiret over Persia tidlig i den 5 århundre f.Kr. Denne glansperioden skulle ende bare et par år før Platon ble født. Da gikk Athen, med allierte, inn i noe som skulle bli en svært destruktiv krig mot Sparta, Den Peloponnesiske krigen. Da Platon var omtrent fem år, inngikk Athen og Sparta våpenhvile, "Peace of Nicias", og man trodde og håpet at det verste var over. Slik gikk det ikke. Ny krigføring var i gang igjen etter at Athen skulle okkupere Sicilia. To år etter denne katastrofale ekspedisjonen var Athens mektige krigsflåte blitt ødelagt i strid, og Peloponneserkrigen fortsatte i enda 10 år til, før Athen måtte overgi seg (Pappas 2003, s. 3-4). Kanskje er det ikke så rart at Platon brukte så mye tid på å beskrive den perfekte staten, da han opplevde det absolutt motsatte.

Platons kjente verk *Staten* omhandler den fullkomne stat, men har allikevel lenge hatt undertittelen "Om rettferdighet". *Staten* består av 10 bøker og er datert til mellom 388 og 366 f. Kr., uten at det er mulig å fastslå noe presist årstall. Samtidig kan man anta at Platon har brukt mange år på flere deler av verket, så noen deler er trolig eldre enn andre (Emilsson 2001, s. 23). På gresk heter *Staten Politeia*, som gjerne oversettes styresett eller statsforfatning. Platon beskriver i *Staten* forskjellige typer *politeia* som blant annet aristokrati, demokrati og tyranni. Det er delte meninger om hvorvidt *Staten* er en god oversettelse på verket, men konklusjonen på dette er gjerne at den ikke er så feilaktig at navnet nødvendigvis bør endres (Emilsson 2001, s. 22). Platon tar for seg en rekke temaer i *Staten*, men hans hovedformål kan sies å være rettferdighet, en dyd han har til hensikt først å undersøke i den ideelle stat, for så å undersøke hos det enkelte individ. Det er slik Platon introduserer analogien mellom statens tre deler: lederne, vokterne og arbeiderne og sjelens tre deler: fornuften, temperamentet og begjæret (Cooper 1999, s. 118).

Makten og ledelsen av Platons idealstat er forbeholdt de absolutt kompetente. Veien til denne utsilingen går gjennom et utdanningssystem der alle har samme sjanse til ulike plasseringer i samfunnet. Hver enkelt borger plasseres på det området i staten som svarer til de evner han

eller hun innehar. De som allerede ved første utsiling faller ut, havner i kategorien arbeidere, kjøpmenn og bønder. De som senere faller ut blir administratorer eller soldater, mens de aller beste, filosofene, blir lederne av staten. Denne utsilingsprosessen danner da tre sosiale klasser: styrerne av staten som har all makt og som innehar dyden visdom, krigere og administratorer som innehar dyden mot, og de som produserer i samfunnet med dyden måtehold. Ved hjelp av allmenn utdanning og oppdragelse tenker Platon å sikre at alle borgerne havner på de rette plassene i staten og dermed kan utføre de oppgaver de har best evne til. Når hver og en gjør det de kan best, og alle funksjoner blir utført på best mulig måte, mener Platon at samfunnet blir rettferdig. Dyden rettferdighet oppstår ved harmoni mellom de tre dydene: visdom, mot og måtehold (Skirbekk og Gilje 1989, s. 78-79).

Det er på det rene at Sokrates fungerer som talerør for Platon i *Staten*. På grunn av dette, er det noen ganger umulig å vite hva som virkelig er Platons tanker og hva som stammer fra Sokrates. Gjennom store deler av verket refereres Sokrates samtale med Platons to brødre, Glaukon og Adeimantos, og dialogen er lagt til Kefalos` hus i havnebyen Pireus i Athen rundt 410 f.Kr. Kefalos har en liten, men betydelig rolle i verket. Han fremstilles som en rik, sympatisk eldre mann med tradisjonelle verdier. Grunnen til hans betydelige rolle i verket er at han reiser hovedspørsmålet om rettferdighet helt innledningsvis, før han forsvinner ut av dialogen. Glaukon og Adeimantos er sønner av Ariston, og brødre av Platon selv. De krever, gjennom verket *Staten*, at Sokrates gir overbevisende redegjørelser for rettferdighet og tvinger ham dermed til å gi en grundig forklaring av teorien om rettferdigheten i staten og individet (Emilsson 2001, s. 23-26).

Under Sokrates, Glaukon og Adeimantos undersøkelse av rettferdighet, kommer de inn på at den ideelle stat kan komme i krig med nabostater dersom innbyggertallet øker og landet ikke lenger kan ernære alle og derfor må forsyne seg av nabostatens mark (373d-e). I slike situasjoner er det nødvendig med en hær som kan kjempe mot fienden samt forsvare eiendom og gods i egen stat (374a). Dette er ikke noe enhver borger selv kan ta seg av, da alle i en rettferdig stat kun skal gjøre det de er skikket til å gjøre, "(...) en kan umulig gjøre mange slags kunster og arbeider godt" (374a). Den ideelle staten må forsvares og Platon legger vekt på å beskrive den ideelle krigeren som en som kan ivareta statens interesser på best mulig måte.

Platon beskriver krigeren av i lys av en tredje del av sjelen, *thumos*, som vil behandles inngående i kapittel 2. *Thumos* er svært sammensatt, og fra flere hold er Platon blitt kritisert for sin tredeling av sjelen som en ad hoc løsning. Hvorvidt Platon foretar en ad hoc løsning eller ikke vil ikke diskuteres i denne oppgaven, hovedfokuset vil snarere være hvordan han gjennom sin tredeling av sjelen beskriver den ideelle statens kriger. Vi har imidlertid nært opp til vår egen tid sett noe av den samme grunnleggende tredelingstanken i Freuds teori om id, ego og superego.

Kriger og vokter blir brukt om hverandre hos Platon, men det er verdt å merke seg at Platon i Bok 3 deler statens voktere inn i ledere, som er filosofene, og krigere som skal vokte staten og har militær utdannelse. Platon vektlegger betydningen av å velge ut de absolutt beste lederne. Samtidig anser han at skillet mellom dem som styrer og dem som adlyder omhandler alder, de eldste må styre de yngre, samt fornuft og omsorg for staten. Lederne og krigerne må ofre sine liv og ivrig utføre det som er det absolutt beste for staten (412b-e).

I bok 2 argumenterer Platon for viktigheten av kun å beskjeftige seg med det arbeidet man er god på, uten å legge seg bort i andres arbeid. Videre diskuterer han hvorvidt en såkalt ”vanlig” arbeider kan være kriger i staten parallelt med sitt yrke. Dette avvises på grunnlag av at man kun ved hjelp av skjold eller spyd i hånden på ingen måte blir en god kriger. Krigeren trenger, i følge Platon, øvelse i sitt fag. Krigerens arbeid er viktig og krever at man utøver det med omsorg og oppmerksomhet. I tillegg til fulltids beskjeftigelse og omsorg for sitt virke, kreves en natur av spesielle anlegg (374c-375a). I denne passasjen kan Platon sies å innføre profesjonstanken.

2.1 Hvilken funksjon har den ideelle platonske krigeren i staten?

Sokrates presenterer gjennom Platon en teori om samfunnets opprinnelse og denne teorien tar utgangspunkt i at mennesker har en del behov som de ikke selv kan klare å oppfylle. Platon hevder at utgangspunktet for statsdannelse er at mennesker trenger hverandre og at ingen er seg selv nok (369b). Samarbeid i staten er avgjørende og ethvert individ i staten må derfor utføre nødvendig arbeid i staten, slik at alle nyter godt av det (369c-370b).

Et særlig behov for staten og individene i staten er å forsvare den mot ytre fiender. En stat som er interessert i egen overlevelse må derfor ha gode krigere. Disse krigerne skal vi se at Platon stiller en del avgjørende krav til ved at de må besitte spesielle egenskaper som må

utdannes og trenes. I hovedsak er det statens interesser krigeren skal ivareta. Statens lykke er eneste formål, og mennesker i staten kan utvelges og utdannes til å styre staten på grunnlag av fornuft og innsikt. Den fullkomne stat, kjennetegnet av visdom, mot, selvbeherskelse og rettferdighet, kan bare la seg realisere dersom den styres av mennesker som fyller kravene som stilles; særlig handler dette om krav til rettferdighet (Malnes og Midgaard 2003, s. 23,27).

Platon fremhever lykke som det høyeste gode. Det er dyd og rett handling som fører til denne lykken. Lykken det her først og fremst handler om er dyden og handlingenes påvirkning på individets egen sjel. Tilsynelatende later dette til å være en egoistisk tankegang og her later det til at etikk kun handler om det som er godt for egen sjel og ikke annet. Men, dette bør ikke blandes med den type egoisme vi er vant til å bruke i svært negativ forstand, fordi det sjelen absolutt er mest tjent med er, i følge Platon, dyder som mot, rettskaffenhet og måtehold (Johansen 1994, s. 16). Parallelt med dette er Platon i staten også opptatt av at krigerne ikke skal motiveres til sitt virke i kraft av egne ønsker og motiv. De skal utøve sitt virke fordi det er det beste for staten som helhet, det er hovedsaklig krigerens funksjon (419a-d). Det virker ikke innlysende hva som motiverer for krigerrollen når funksjonen har statlige mål. Det skal imidlertid vise seg hos Platon at krigerens motivasjon ligger i å oppnå lykke gjennom sjelens tredelte harmoni.

2.2 Den ideelle krigers relasjon til familie, venner og fiender

2.2.1 Familie

I *Statens* bok 5 og 8 gjør Platon rede for prinsippene for vokternes, det vil si filosofenes og krigernes, livsførsel. Kvinner og menn skal ideelt sett ha de samme mulighetene og har det samme naturanlegget for å være voktere. Kvinner må derfor utvelges for å drive sitt virke sammen med menn som er av samme sort og dette virket er alt de skal beskjeftige seg med (456a-457a). Begge kjønn kan altså gjøre de samme krigstjenester og i fred kan de besitte de samme stillinger i samfunnet. Ektefeller bør, i følge Platon, være noe man deler, ingen skal leve sammen med bare ett enkelt menneske. Man har felles foreldre og felles barn, og barn og foreldre bør ikke kjenne hverandre (457d). Platon hevder at kvinner og menn, ved å leve sammen, av naturlig trang vil danne seksuelle forbindelser og dermed unnfange barn. I og med at de ideelle krigerne har felles barn, skal også all oppdragelse være felles. Når de som styrer staten har inntatt sin stilling, skal de føre sine krigere til boliger som er felles for alle, uten noen form for privatliv (543a-c).

Uten privatliv, fast eiendom, fast hustru, faste foreldre eller faste barn, skulle man tro at livet ville miste noe av essensen. Samtidig kan nok Platon ønske å forme krigerne i samfunnet til noe upåvirkelig. For at ikke krigeren skal bli personlig, eller få en følelse av at han kjemper for noe personlig, ser Platon trolig for seg at alt som kan påvirke objektivitet bør fjernes. Kanskje er det også slik at *thumos* ikke lar seg forene med denne type nærhet til andre mennesker. Trolig var nok Platons tanke om felles familie og felles barn først og fremst for å plukke ut de aller beste krigerne og sikre seg at de ikke skulle anse noe annet som viktigere enn å tjene staten.

2.2.2 Vennskap

I dag vet vi at vennskap og samhold i krig er viktig. Det som synes å sitte igjen hos mange etter endt militærtjeneste er samholdet og nye vennskap som knyttes. Man kommer innpå sine medsoldater på en helt spesiell måte, fordi man befinner seg i samme situasjon og opplever de samme utfordringene. Fordi man ofte trenger å ha mennesker rundt seg, særlig i vanskelige og fremmede situasjoner, blir disse relasjonene spesielt nære. Det er vanskelig å forestille seg å skulle takle krig, med alle de voldsomme og utfordrende opplevelser det innebærer, uten å ha noen å støtte seg til. Hvordan stiller Platon seg til dette?

Platon kan sies å sette krigeren sin i en utfordrende situasjon med tanke på vennskap. Dette fordi han på den ene siden vektlegger samhold og følelse av felles slektskap blant krigere, samtidig som han, på den andre siden, krever krigerens uavhengighet til andre mennesker. I følge Platon vil krigerne føle slektskap til hverandre fordi de har felles barn, ektefeller og foreldre. Allikevel hevder han at en kriger ikke bør ”jamre” dersom han mister en god venn fordi, på samme måte som han ikke skal frykte egen død, heller ikke skal anse døden som fryktelig for en venn (387d). Dette er fordi man, i følge Platon, bærer sin lykke i seg selv og som kriger bør være uavhengig av andre mennesker (387d-e). Platon kan i så måte tolkes dit hen at han ikke vektlegger vennskap sterkt, selv om han stadig omtaler samhold og fellesskap som viktige elementer for krigeren som individ.

2.2.3 Er det mulig å hate sin fiende og elske sin venn?

Hvorvidt det er mulig å være en person som både evner å hate sin fiende og elske sin venn (375c), er et viktig tema for å se hvordan Platon ønsket sin ideelle kriger å være. Dersom Platon ønsket krigerne som følelsesløse krigsmaskiner, ville han sannsynligvis aldri ha stilt et

slikt spørsmål i teksten sin. Platon synes å være svært opptatt av at krigeren ikke skal være ond, brutal og følelsesløs, selv om man kanskje skulle tro at den beste krigeren var den som uhemmet og uten skrupler kjempet for sin stat. Slike krigere ville ødelagt Platons ideelle samfunn og dets harmoni, fordi følelsesløse krigsmaskiner ikke vil behandle sine venner og medborgere med respekt og mildhet. Derfor forsøker Platon å forene to faktorer ved krigeren som tilsynelatende synes å være kontradiktoriske.

Platon problematiserer forbindelsen mellom å være vill av natur (*thumos*) og samtidig opptre behersket overfor medborgere. At noen mennesker skal ha en natur med tilsynelatende motsatte egenskaper virker ikke særlig plausibelt. Platon argumenterer allikevel for at det finnes mennesker som innehar begge disse motsatte egenskaper. Disse menneskene må nemlig ha et mildt mot, samt være ”filosof” av natur. Dette sammenligner Platon med hunden, som kan uttrykke sinne overfor fremmede og samtidig logre vennlig til kjente. At hunden har denne evnen handler om filosofisk naturanlegg fordi den gjennom fornuften evner å skille mellom kjente og ukjente. Det samme hevder Platon ligger i mennesket. De har mulighet til å skille sine venner og fiender fra hverandre ved bruk av fornuften og har i så måte mulighet til å være snill og mild overfor sine venner og vill mot sine fiender (375c-376b).

2.2.4 Hvordan bør krigeren behandle fienden?

En av de muligens største utfordringene for en kriger/soldat er å ivareta menneskerettigheter i krig. Å ivareta menneskerettigheter kan i dag sies å være hovedintensjonen bak Det norske forsvars operasjon i Afghanistan, og dersom man befinner seg i krig er det allmenn kjent at sivile, og da særlig barn, skal holdes utenfor og beskyttes så godt det lar seg gjøre. Krigen artet seg noe annerledes i antikken. Man førte gjerne krig for å sikre eller utvide eget land og egne grenser, og gikk ikke inn i andre områder med den hensikt å bevare menneskerettigheter slik vi gjør i dag. Allikevel vil jeg undersøke hvordan Platon anså fienden og menneskene utenfor eget samfunn.

Platon vektlegger samfunnets betydning for menneskets utfoldelse i staten, rettferdighet og beskyttelse av de statlige borgerne. Men i forhold til menneskerettigheter, også overfor

mennesker utenfor egen stat, kan det være interessant også å se hvordan stoikerne³ så på fiender og mennesker utenfor sitt eget samfunn. Man skulle kanskje tro at stoikerne ikke vektla dette særlig, men stoikerne har rykte på seg for å være grunnleggere av humanismen og det viser seg at stoikerne faktisk vektlegger fellesskapet. Å legge for liten vekt på emosjonelle bånd er noe stoikerne fra flere hold har fått kritikk for. Stoikerne hevder allikevel at vi som mennesker med fornuft er felles medborgere i et globalt samfunn, og selv ville de nok ikke sett seg enige i kritikken de er blitt utsatt for. De ville trolig påpeke at de forfekter en samfunnsform bestående av rasjonelle aktører i et universelt etisk fellesskap. I dette fellesskapet må man respektere allierte og fiender på lik linje, og på samme måte skal de gode og mindre gode behandles likt. I henhold til vår felles humanitet, skylder vi, i følge Cicero, hverandre respekt, dette gjelder i forhold til både de gode og de mindre gode mennesker. Respekt skal gjelde i forhold til alle mennesker uavhengig om de er fiender eller venner, gode eller onde, og uavhengig av hvilket samfunn eller land de er tilhørende (Sherman 2005, s. 168-171). Dette virker plausibelt og humanistisk sett helt på sin plass, helt til man skal forsøke å se for seg hvordan denne respekten kan gjelde i forhold til eventuelle fiender i krig.

Platon stiller spørsmålet i *Statens* bok 5: ”hvordan skal nå våre krigere behandle fiendene?” (469b). For det første hevder han at man ikke skal plyndre sine falne fiender. Å plyndre et lik er, i følge ham, ensbetydende med å være grisk og han hevder det er feigt å anse et lik som en fiende (469c-e). Videre hevder Platon at man bør unngå å herje fiendens jord og brenne husene deres (470a). Platon velger å skille mellom strid og krig som følger av to forskjellige forhold. Strid hevder han å være mellom slektninger og venner, mens krig i hovedsak er mellom dem som er fremmed for hverandre, og tilhører ulike folkestammer. Derfor mener han at den hellenske folkestamme er innbyrdes venner og beslektet, mens det mellom hellenerne og barbarene ikke eksisterer et venne- og slektskap, og en eventuell kamp mellom dem ville, i følge Platon, betegnes som krig. Han hevder at hellenerne skal skåne hverandre og ikke bruke hverandre som slaver. De skal også beskytte hverandre fra å bli slaver av barbarene, men heller sørge for selv å ta barbarene som slaver (469b-470d). Platons ideelle stat skal være en hellensk stat og alle hellenerne skal i idealstaten, i følge Platon, føle slektskap og elske hverandre. I stedet for å gjøre sine motstandere i strid til slaver eller ødelegge dem, bør man, i

³ Stoicismen som filosofisk skole ble etablert i Athen omkring 300 f. Kr, litt etter Platons tid, av den greske filosofen Zenon og var en meget innflytelsesrik filosofisk skole i antikken. Denne filosofiske skole forgikk under Stoa poikile, en malt søylehall som gikk over Agora (markeds plass) i Athen, derav navnet stoicisme (Sellars 2006, s. 1).

følge Platon, forsøke å bringe dem til fornuft. Siden de alle er hellenere vil de ikke brenne hverandres hus eller ødelegge hverandres jord. I 471b sier Glaukon at ”Jeg er enig i at våre borgere bør opptre slik overfor sine motstandere i Hellas. Men mot barbarene bør de opptre slik som hellenerne nå gjør mot hverandre”. Dette tyder på at det var konflikter mellom hellenerne i Platons samtid og at han ønsket den ideelle kriger annerledes enn slik krigeren faktisk var på hans tid.

Ved å vise til Platons syn på mennesker utenfor egen stat, ønsker jeg å peke på at Platon faktisk var opptatt av opptreden i krig. Selv i forhold til bitre fiender presenterer Platon noen regler for krigerens opptreden og oppførsel, noe som tilsier at krigerens karakter også er preget av respekt. Stoikernes krav til å respektere fienden på lik linje med de allierte er særlig interessant i denne sammenheng, hvert fall med tanke på at humanismens grunnlag ble lagt allerede i antikken.

Kapittel 3 Den ideelle krigers *thumos*

I *Statens* Bok 2 beskriver Platon flere egenskaper han hevder er nødvendige for den ideelle krigeren. En ideell kriger er hurtig, sterk, modig, fryktløs og har en uovervinnelig karakter med en sjel som beskrives som vill (375a-c).⁴ Dette er egenskaper som også i dag kan anses nødvendige for en soldat, men disse egenskapenes konsekvens kan bety utvikling av aggressivitet og brutalitet. Platon understreker dette paradokset som en trussel mot sitt ideelle samfunns sikkerhet.

Hos Platons ideelle kriger er det *thumos* som er den avgjørende del av den tredelte sjelen. *Thumos* er tilknyttet verbet *thymóomai* som betyr ”å bli vred”. Substantivet som tilsvarer dette ordet er *thymós*, og oversettes gjerne med flere ord på norsk, som mot, vrede, vilje og/eller temperament (noter i *Staten* 2001, 146). Platons *Thumos* inneholder blant annet mot, vilje, ære, anerkjennelse, skam, sinne og en type ”urkraft” han beskriver hos spedbarn allerede ved fødsel og man finner naturlig nok vanskelig ett norsk ord som favner hele betydningen av begrepet. Temperament synes å være det mest dekkende norske ordet for *thumos*, for det første fordi det kan være et nøytralt ord som verken er tyngende positivt eller negativt ladet. For det andre kan temperament beskrive en indre kraft iboende i mennesket som ligner det Platon beskriver hos spedbarn, samtidig som det kan være noe viljestyrt. Temperament kan også oppleves både som respons på noe sosialt og ikke-sosialt. Selv om temperament kanskje er det mest dekkende ordet, synes jeg allikevel ikke det er tilfredsstillende for det innhold Platon synes å legge i ordet. Jeg vil på grunnlag av dette i hovedsak bruke det greske ordet, *thumos*, som Platon brukte.

Thumos er nært beslektet med sinne, og Platon peker på mange typer sinne gjennom verket sitt for å forklare *thumos*, det er alt fra gråtende spedbarn og gjøende hunder til sinne som konsekvens av ydmykelse og ergrelse over eget begjær. Samtidig kan *thumos* handle om følelse av rett til rettferdighet som gjerne kan være resultat av krenkelse. I bok 4 er det mot som er omtalt som den viktigste dyden i denne sjelsdelen, og i bok 8 til 9 beskrives den i hovedsak som ære og seierslyst (581a). Man kan derfor si at *thumos* først og fremst uttrykker

⁴ Med ”den ville natur” refererer Platon for første gang i verket sitt til *thumos*, som han senere, i bok 4, skal omtale som sjelens tredje del (Noter i *Staten* 2001, 49).

seg gjennom ulike typer sinne, deretter uttrykker seg i følelse av skam og følelse av urettferdig behandling, og til slutt kommer til uttrykk når mennesket skal hevde seg og yte mest mulig som borger i samfunnet (Cooper 1999, s. 131).

Thumos spiller en kompleks rolle hos Platon og det er delte meninger om hvordan Platon egentlig tenkte om denne uvanlige, noe underlige, tredje del av sjelen. Hvorfor holdt det ikke for Platon at den ideelle kriger bare var god og modig? Hva er det med *thumos* som gjør det så fundamentalt og avgjørende i krigerens sjel?

Det er tydelig at Platon anser *thumos* (temperamentsdelen) som like viktig som fornufts- og begjærdsdelen av sjelen, og helt avgjørende i den gode krigers sjel. Det er derfor nødvendig med en forståelse av hva Platon ønsker å formidle gjennom *thumos*. For å få en bedret forståelse av dette vil jeg først kort beskrive Platons tredelte sjel, bakgrunn for denne tredelingen og hvordan sjelens tre deler står i forhold til statens tre deler.

3.1 Platons sjeledeling

Gjennom Sokrates forklarer Platon sjelens tre deler og argumenterer for at sjelen innehar tre og ikke to deler, slik Aristoteles blant annet hevdet. "(...) vi altså lærer med en del av oss selv, blir vrede med en annen og med en tredje føler trang til næring, forplantning og alt slikt" (436a-b). For å fastslå at det er tre forskjellige deler av sjelen, må Platon vise at delene står i motsetning til hverandre, først da er de nødvendigvis forskjellige fra hverandre.

I følge Platon er alle former for begjær rettet mot noe godt. Samtidig som man begjærer noe, hender det noen ganger at man allikevel ikke gir etter for dette begjæret. Man kan for eksempel være tørst men allikevel ikke ønske å drikke. Det finnes dermed noe i sjelen som både befaler å drikke og forbyr det, det er begjæret og fornuften som står i motsetning til hverandre. På grunnlag av dette hevder Sokrates å fastslå at vi hvert fall har to deler av sjelen avgrenset fra hverandre (439b-e).

"Den oppbrusende vrede som fyller oss når vi føler uvilje" (439e) viser Platon, i *Statens* bok 4, til som den tredje del av sjelen, *thumos*. Sokrates eksempel med Leontios skal vise at *thumos* også skiller seg fra begjæret. Leontios er vitne til flere lik som ligger på et henrettelsessted. Han føler en enorm lyst til å se nærmere på likene, men samtidig føler han aversjon mot handlingen sin og vender seg bort. Han kjemper mot seg selv og holder seg for

øynene, men begjæret hans tar overhånd slik at han allikevel løper mot likene og betrakter dem. Samtidig er det noe i ham som snakker til øynene hans: ”Der, ulykksalige øyne! Mett dere nå med det skjønne syn!” (440a). Denne allegori beskriver et *thumos* som står i motsetning til begjæret og kjemper mot det. Med dette eksempelet hevder Platon at begjæret og *thumos* utgjør to separate deler av sjelen (439e-440c).

Sokrates hevder at *thumos* vanligvis står på fornuftens side i de tilfeller hvor begjæret kjemper mot fornuften. Selv om *thumos* ofte står på fornuftens side, kan også disse to delene stå i motsetning til hverandre. *Thumos* er stort sett fornuftens ”hjelper”, men kan vise seg også å være noe eget. Sokrates hevder at barn, rett etter fødsel, viser et slags temperament eller vrede uten at fornuften enda er utviklet, noe han hevder også kan ses hos dyr. Med dette fastslår han at fornuften og temperamentet også er to atskilte deler av sjelen (441a-b).

Som vi har sett er staten i balanse, og dermed rettferdig, når hver av dens tre deler oppfyller sin rolle. På samme måte er det med sjelen. Fornuften skal herske, og *thumos* skal fungere som fornuftens undersått og tjener. Når fornuften og temperamentet er vel oppdratt og utdannet, skal de sammen herske over begjæret, som beskrives som en stor og umettelig del av sjelen. Sammen skal fornuften og temperamentet passe på at begjæret ikke blir for fremtredende i sjelen (442a-c). Dersom begjæret derimot blir den herskende delen av sjelen, vil mennesket utvikle seg til å bli en tyrannisk karakter, en karaktertype Platon synes å advare sterkt mot i verket sitt. Dersom et menneskets *thumos* styres av fornuften, som forteller hva som bør og ikke bør fryktes, vil man bli modig, og derfor er det viktig at *thumos* står så sterkt i krigerens sjel. Dersom sjelens tre deler står i harmoni, vil en være behersket, og de beherskede delene må være enige om at fornuften alltid bør være den herskende delen og ikke sette seg opp mot den. Denne beherskelsen gjelder, i følge Platon, både i staten og i hvert enkelt menneskes sjel (442c-e). Her blir Platons analogi mellom sjel og stat forståelig.

3.2 Hva skjer dersom *thumos* er overdrevet?

Platon er ikke den første til å benytte seg av *thumos* som begrep. Platon henviser, flere steder i *Staten*, til Achilleus i Homers verk *Iliaden*. Achilleus er eksempel på en person hvor *thumos* i sjelen har gått amok grunnet manglende harmoni i sjelen, samarbeid med og underkastelse av fornuften. Dette kan tolkes som en advarsel fra Platons om hva som kan skje dersom en ikke bare er karakterisert av *thumos*, men også er dominert av denne sjelsdelen (Hobbs 2000, s. 199-200). *Thumos* hos Homers Achilleus har mange fellestrekk med *thumos* hos Platon, i

hans mot, aggressivitet, sinne, ønske om ære og suksess. Allikevel er Platon mest opptatt av hva som kan skje den personen som ikke går gjennom et utdanningssystem. Platon diskuterer aldri Homers bruk av *thumos* med sin egen bruk av ordet, men det vil være nærliggende å tro at den ikke kan være tilsvarende siden Homer ikke anser sjelen som tredelt (Hobbs 2000, s. 7).

Thumos kan trenes opp og utvikles både gjennom fysisk trening, musikk, kultur og oppdragelse. Uten denne treningen hevder Platon at *thumos* vil bli for sterkt utviklet. En karakter med overdreven *thumos* er rå og hard mot slaver, mens en fint utdannet mann kun vil overse denne gruppen. Videre vil karakteren med overdreven *thumos* gjerne herske og er ærgjerrig, og selv om han vil kunne høre på filosofiske diskusjoner, vil han alltid ha problemer med å ta ordet. Han har også den pengebegjærlige natur i seg og hans dyd er ikke hva Platon kaller ren, da den mangler samspillet med fornuften, den beste vokteren av sjelen. Denne person hvor *thumos* er for sterkt utviklet, kaller Platon den timokratiske karakteren, og den timokratiske karakteren svarer, i følge Platon, til den timokratiske staten (548e-549c). I følge Platon kan denne karakteren utvikles ved å være sønn av en far som lever i en urettferdig stat. Faren har, grunnet opplevelse av urettferdighet, valgt å unngå offentlig aktivitet og bryr seg lite om hva som foregår i staten bare han ikke blir utsatt for ubehageligheter. Sønnen erfarer mors klager over sin mann, grunnet hans manglende interesse og virksomhet i staten. Hun er misfornøyd fordi han ikke er opptatt av å tjene penger og fordi han tar de fleste ting i livet med altfor stor ro. Dette plager henne, og hun forteller sin sønn at hans far er umandig og slapp. Sønnen blir også oppfordret av andre rundt seg til å ta mer tak, hevde seg og bli bedre enn sin far. Han hører disse negative ting om sin far, men er samtidig vitne til det hans egen far står for. Faren ønsker å styrke den fornuftige delen av sin sønns sjel. Sønnen blir med dette trukket i to forskjellige retninger. Hans far trekker ham mot fornuften, mens de andre trekker han i retning av begjær- og temperamentsdelen. Han har, i følge Platon, gode arveanlegg, men dårlig omgang, likt hvordan man innen psykologien omtaler det i dag; arv og miljø. Resultatet blir, i følge Platon, noe midt i mellom (549c- 550c). ”Han overlater herredømmet over seg selv til noe som befinner seg midt i mellom, noe stridslystent og viljesterkt, og han blir en ærgjerrig og høytbestrebende mann” (550b). Det er viktig å merke seg at en timokratisk karakter ikke er det samme som en tyrannisk karakter. I timokratens sjel hersker temperamentsdelen, mens det er begjæret som hersker i den tyranniske sjelen. Derfor beskrives tyrannen hos Platon som en mye verre karaktertype enn timokraten.

3.2.1 *Thumos* må utdannes og trenes

Musikk og fysiske trening er avgjørende for gode krigere i Platons idealstat. Musikk innebærer poesi, dans, astronomi og historie. De sanne og gode historiene skal frem og det skal ikke i den ideelle stat fortelles uriktige historier om guder og helter. Det ville, i følge Platon, forme gale forbilder for de unge. De unge må på ingen måte få høre om innbyrdes krig, kamper mot venner og slektninger, de unge skal tro at borgere innad i en stat aldri har vært i kamp mot hverandre og at det er forbudt (377d-e, 378d). Krikerne må ha såpass mye intellektuelt innsyn at de behandler sine medborgere på en god måte. De må gjennom bruk av fornuften kunne skille fiender fra venner. Samtidig må de ikke bli så myke at de ikke lenger egner seg som voktere av staten og ikke er i stand til å forsvare staten mot ytre fiender (411b).

Når en mann hengir seg helt til musikken, lar den strømme inn gjennom ørenes trakt og fylle sjelen med alle de søte, bløte og klagende toner vi nevnte, og han - snart i klage, snart i jubel - tilbringer all sin tid under tonenes makt, så mykner først hans hårde sinn og blir bøyelig – slik som stål lar seg bøye - og han som før var hård og utilgjengelig, blir omgjengelig og hjelpsom. Men fortsetter han med å la seg fortrylle, så smelter hans sinn helt til bunns og blir flytende som vann. Alt fast og modig i hans karakter blir til slutt smeltet vekk; det er likesom senene i hans sjel er skåret av, han er blitt en ”vek kriger” (411a-c).

Det endelige mål med musikken er, i følge Platon, kjærligheten til det skjønne. I tillegg til oppdragelse med musikk, spiller også oppdragelse med gymnastikk en viktig rolle gjennom hele livet. Det er ikke slik for Platon at et godt legeme gir en god sjel, men snarere slik at en god sjel setter legemet i best mulig stand (403d). Fysisk trening er nødvendig, men skal ikke være så ekstrem som hos en atlet. En atlet kan være utsatt for sykdom, behøver mye søvn, og kan være engstelig for kroppen sin. En krigers derimot trenger nødvendigvis en mer tilpasset trening. Krikeren må være årvåken, ha god hørsel, må være motstandsdyktig og robust, da han er utsatt for utfordringer i felten i forhold til mangel på mat og vann samt vanskelig klima (404a-c). Den fysiske treningen må derfor være nært beslektet med den formen for musikk som er nødvendig; den må være enkel og passende: ”enkelthet i musikk fører til beherskelse, enkelhet i levesett til sunnhet” (404e).

Overdreven omsorg for legemet bør ikke forekomme i Platons ideelle stat (407b). Dette fordi overdreven fokus på kropp vil ta oppmerksomhet fra undervisning, tenkning og studier, og vil samtidig gjøre krigeren engstelig for kroppen sin (407c). Lever man kun for gymnastikken vil man, i følge Platon, bli altfor rå og brutal, mens de som kun lever for musikken blir umandige og veike. Råheten har, i følge Platon, sitt utspring i *thumos* og er noe kraftig som ligger i menneskets natur. Platon hevder at råheten allikevel, gjennom riktig oppdragelse og

tilpasset trening, kan utvikle seg til tapperhet. Dersom den derimot skulle utvikle seg helt fritt, uten noen form for korreksjon, vil krigeren bli hard og umenneskelig (410d). På motsatt side har mildheten sitt utspring i den fornuftige delen av sjelen, og dersom denne delen utvikles helt fritt, vil krigeren utvikle svakhet. Denne delen kan også utvikles og ledes i riktig retning og heller skape beherskelse og edelt sinnelag (410e). Tilsynelatende later det til at en kriger må inneha motstridende egenskaper. Disse egenskaper er derfor nødt til å være i harmoni med hverandre. Dersom de er i harmoni vil sjelen, i følge Platon, både være behersket og tapper, mens den i motsatt fall vil være feig og rå (411a).

Den som kun driver fysisk trening vil utvikle seg i en annen retning enn den som ofrer alt til fordel for musikken. Kun trening, uten innsalg av musikk og filosofi, vil, i følge Platon, hindre all form for åndelig utvikling. Han vil ikke oppleve noen form for kunnskap og studie, han vil ikke få delta i filosofiske undersøkelser, vil aldri kunne nære sin ånd og vil alltid bli henvist til sine uklare sanseintrykk. Han vil utvikle seg til å bli hva Platon kaller en fiende av tenkning, vitenskap og kunst, og vil aldri klare å overbevise ved hjelp av ord. Han vil kun anvende råskap og kraft som et ”villdyr og henlever sitt liv i uvitenhet og tåpelighet uten all harmoni og finhet” (411d-e). Mot og fornuft er, i følge Platon, i vår sjel, mens musikk og gymnastikk er to kunster gudene har gitt menneskene som svarer til den filosofiske og modige delen av menneskets karakter. De skal sammen fungere i fullkommen harmoni (411e-412a).

3.3 Thumos og mot (andreia)

Angela Hobbs hevder i *Plato and the hero* (2000), at *thumos* spiller en avgjørende rolle i Platons dialog. Vokterne må ha noen naturlige kvaliteter som hurtighet, styrke og mot. Mot krever *thumos* fordi *thumos* gjør mennesker og dyr fryktløse. I følge Hobbs er det faktum at *thumos* er avgjørende for utøvelsen av *andreia* (mot), en utvikling i Platons tenkning.

Tidligere har *andreia* i hovedsak handlet om kunnskap om hva som bør fryktes og ikke, mens vi nå ser at kunnskap alene ikke er tilstrekkelig for å være modig (s. 9-10).

For å fungere som kriger i Platons idealstat, ser vi at dyden mot er helt avgjørende: ”de må være modige for å kjempe godt” (375a). Motet har, i følge Platon, evne til å bevare forestillingen om hva som er farlig, uten noen gang å miste denne evnen. Verken sorg, glede, begjær eller frykt demper evnen til å forstå det som er farlig for den som er modig (429c-e). Platon sammenligner beskrivelsen av mot med farging av ull. Når ull farges rødt, velges den hvite ulltypen. Den hvite ullen forberedes og tilberedes slik at ullen tar til seg farge best

mulig. Ullen som behandles på denne måten, hevder Platon vil holde på fargen og glansen fordi forberedelsene er gjort så omhyggelig (429d-430a). Uten disse gode forberedelser vil fargene bli utvasket og hva Platon betegner som ”helt latterlige” (429e). Platon sammenligner farging av ull med mot, ved at krigerne velges ut og oppdras ved hjelp av musikk og gymnastikk. Det skal hjelpe krigeren til å internalisere lovene. Forestillingene om hva som for eksempel bør fryktes og ikke, skal kunne opptas og bevares i mennesket, på samme måte som ullen skal oppta varig farge som ikke vaskes ut. Disse forestillinger bør sitte så godt i mennesket at selv ikke nytelse, lidelse, frykt eller begjær, som, i følge Platon, er ”kraftige saker”, får dem til å forsvinne eller endre oppfatning (430b).

3.4 Thumos og emosjoner

Slik vi tenker om emosjoner i dag, er de ofte avgjørende for hvilke valg vi tar og hvilke holdninger vi har til omverdenen. Frykter man noe, utøver man gjerne forsiktighet. Sinne er ofte respons på krenkelse, enten overfor en selv eller andre. Sorg kan være reaksjon på noe dramatisk eller sørgelig som har skjedd, som igjen kan lette bearbeidelsen av opplevelsen.

For Platons ideelle kriger har vi sett at emosjonen sinne er helt avgjørende, men *thumos* er ikke ensbetydende med emosjoner, snarere tvert i mot. Andre emosjoner, som for eksempel sorg og frykt, kan være tegn på svakhet og bør dermed, i følge Platon, helst ikke uttrykkes blant krigere. Jeg skal, i tillegg til å beskrive Platons syn på emosjoner, også se på hvordan stoikerne forhold seg til dem, da deres syn er noe annerledes enn Platons. Stoikernes syn kan være med på å sette Platons ideelle krigers forhold til emosjoner i perspektiv. Grunnen til at emosjoner tas opp i dette kapittelet er *thumos*'s nære sammenheng med sinne. Jeg ønsker også å undersøke hvordan Platon tenkte om andre emosjoner, både fordi det later til å være et ganske annet syn enn vi har i dag, og fordi emosjoner ofte kan si oss noe om mennesket. Mens Platon vektla sinne og satte det i sammenheng med *thumos*, tyder mye på at det i ansettelse og omtale av den moderne soldat i dag, er noe vi frykter.⁵ Andre emosjoner derimot, som frykt og sorg, skal vi se at Platon anser som svakhetstegn. I dag tillates frykt og sorg i større grad hos soldaten, og kan noen ganger anses som en nødvendighet og tegn på styrke.

⁵ Jeg vil komme tilbake til diskusjonen om sinne og aggressivitet blant moderne soldater i oppgavens andre del.

Platon understreker at det er viktig for krigeren å unngå dødsfrykt. Dette innebærer at det ikke bør fortelles historier som øker dødsfrykt hos krigeren. Dersom krigeren skal være tapper, bør han ikke frykte døden, det vil altså si at Platon setter frykt i motsetning til mot. Platon ønsket at diktere som behandlet emner rundt frykt for døden måtte kontrolleres. Dødsriket skulle, i følge Platon, omtales i positive ordlag. Dikterne ville, i motsatt fall, skade krigerne og gjøre dem engstelige og redde fremfor modige og tapre (386-388).

I følge *Statens* bok 3, bør krigerne like lite gråte som å frykte døden. Krigeren skal ikke ”jamre” dersom en venn blir rammet av ulykke og bør ikke anse det som utpreget fryktelig å miste nære personer rundt seg, penger eller eiendom. Den ideelle krigeren vil dermed ikke klage og beholde roen dersom slike tap skulle inntreffe (387b-e). Som vi så over, ville det ideelle for krigerne i staten, i følge Platon, være å sensurere det som skrives i negative ordlag om døden og dødsfrykt. På samme måte hevder Platon at man bør sensurere berømte helters klagesanger og overlate noen av dem til kvinnene og resten til feige menn. Det er nemlig, i følge Platon, en skam for vokterne av staten å handle slik (387e-388b). Krigeren bør altså ikke vise svakhetstegn ved klaging, jamring eller gråt. Samtidig hevder Platon at det er viktig at krigeren heller ikke ler der det ikke passer seg, fordi han hevder at ”den ene ytterlighet fremkaller i alminnelighet den annen” (388e).

3.4.1 Kan en god kriger uttrykke emosjoner?

Platons ideelle kriger bør, som nevnt over, verken være preget av frykt eller sorg da dette, i følge Platon, viser tegn på svakhet. Sinne er allikevel en avgjørende faktor hos Platons kriger, men spørsmålet er om ikke krigerens handlinger preget av sinne også kan føre til irrasjonell handling?

Stoikerne fremmet et noe annet syn på emosjoner, som skiller seg fra hvordan man vanligvis tenker om dem. Emosjoner er en del av vårt indre liv og det er nærliggende å tenke at emosjoner kan påvirke opplevelsen av lykke. Det er også nærliggende å tenke at emosjoner er svært viktig i henhold til avgjørelser og holdninger, også med tanke på soldaten. For stoikerne er emosjonen i seg selv en dom, emosjonen er derfor under menneskelig kontroll og bør og skal kontrolleres. I følge stoikerne er emosjoner med på å sykelliggjøre sjelen, analogt med hva sykdom gjør med kroppen. Det er, i følge stoikerne, filosofiens oppgave å helbrede mennesker for slik sykdom i det mentale (Sellars 2006, s. 114-117). Stoikerne hevder at emosjoner er produkt av feilaktige dommer, en slags anerkjennelse av inntrykk som

inneholder ubegrunnet tilskrivelse av hva som har verdi for mennesket. Emosjoner er på grunnlag av dette, skal en tro stoikeren, dårlig fornuftsevne og mangel på rasjonalitet og kan derfor ikke tildeles et rasjonelt vesen (Sellars 2006, s. 117). Slik sett er dette synet uforenlig med vår tids livsanskuelse og levesett, også for en soldat. Sellars spør seg om dyd ikke kan være basis for en emosjon. Dette er et interessant spørsmål, for ville ikke absolutt dydighet gjøre en person glad? (Sellars 2006, s. 119).

3.4.2 Ulike syn på emosjoner i antikken

Hos Platon er emosjonen *sinne* en helt nødvendig del av krigerrollen, fordi *sinne* er innebygget i *thumos*. Her skiller Platon seg fra stoikerne, til tross for at den stoiske skole var nær ham i tid. Man kan si seg enig i begge teoriene om emosjoner. Stoikerne fremmer et viktig poeng ved at man kan bli for sterkt preget av emosjoner, og at de derfor kan styre en person til unøytrale avgjørelser. Trolig ville en vesentlig del av det Platon anser som avgjørende for krigeren, forsvinne med det stoiske synet på emosjoner. Det er på den ene side slik at emosjoner er noe helt eget, noe man faktisk til en viss grad kan styre, men det er på den annen side ikke slik i alle situasjoner. Stoikerne legger vekt på at det som skjer ute i verden er utenfor menneskelig kontroll, og at emosjonene våre er reaksjoner på de ytre faktorer på dette som skjer. Man kan kanskje ikke gå så langt som til å si at alle emosjoner bør elimineres, slik stoikerne hevdet. Som kriger kan det allikevel være et poeng å redusere, og noen ganger ta kontroll over, emosjoner fordi de kan føre til irrasjonell handling. Dette understreker også Platon ved å poengtere at *thumos* aldri må få mulighet til å utvikle seg overdrevet og alltid må samhandle med fornuften. Emosjoner og menneskelige reaksjoner sier ofte noe om mennesket og dets verdier. Sorg og frykt anses i dag som naturlige reaksjoner. Det later ikke til at Platon har det samme synet på dette. Det er et poeng hos Platon at verken sorg eller frykt er fremtredende hos krigeren, fordi krigeren trolig ville bli for sterkt preget dersom tap av venner eller dødsfrykt var noe han skulle ta inn over seg. Dette så trolig Platon for seg at en kriger stadig vil oppleve i kraft av sitt virke, og det er kanskje grunnen til at han ser slike emosjoner som ødeleggende for krigeren.

3.5 Ulike tolkninger av *thumos*

Jeg vil presentere noen nytolkninger av hvordan man kan forstå innholdet i *thumos*. Disse ulike tolkningene beskriver noe av den kompleksiteten *thumos* innebærer hos Platon. Jeg vil med disse tolkningene forsøke å destillere Platons intensjon med å innføre begrepet *thumos*,

for det er lite sannsynlig at Platons tredje del av sjelen er tilfeldig valgt, og det er trolig for enkelt å avvise den som en ad hoc løsning.

3.5.1 Hvorfor thumos er viktig for krigeren

Syse (2010) peker på et viktig poeng ved Platons historie om Leontios. Dette kan bidra til en bedret forståelse av den viktige rollen *thumos* spiller for akkurat krigeren, og hvorfor krigeren umulig kan ha en opplevelse av nytelse og glede over død, brutalitet og elendighet. Syse hevder at *thumos* tilsynelatende synes å være nært knyttet til begjæret, og at man kunne tenke seg at en kriger kunne ha en slags glede og fascinasjon over døden i lys av den rollen han har. I Platons Leontios-eksempel viser imidlertid ikke *thumos* noen form for glede eller nytelse over døden. *Thumos* retter snarere et sinne mot begjærdsdelen av sjelen. Det er *thumos* som føler aversjon mot likene og motarbeider begjærets lyst til å betrakte dem. Krigeren bør, som naturlig konsekvens av å være kriger, kunne akseptere død, også på bakgrunn av at han noen ganger også selv er årsak til andres død. Krigerens sjel kan ikke, i følge Syse, glede seg over døden og døde mennesker, fordi krigerens sjel da ville være styrt av begjæret. *Thumos* står opp mot begjæret og forsøker å tvinge sjelen til ikke å ta del i det som ikke samsvarer med fornuften. Derfor vil ikke en god kriger i Platons ideelle stat ha griske, brutale begjær som gjør at døden virker tilfredsstillende. De gode krigerne i Platons ideelle stat vil snarere handle på lag med fornuften. I følge Syse viser dette eksempelet til Platon at respekt og beherskelse også er viktige aspekter ved *thumos* (Syse 2010, s. 118-119).

3.5.2 Thumos som noe sosialt påvirket

I følge John Cooper (1999) må man forsøke å finne en sammenheng mellom ulike måter *thumos* kommer til uttrykk på. Coopers forslag er at *thumos* har dype røtter i konkurranseånd, samt selvtillit og tillit fra andre. Han hevder at denne tredje delen av sjelen enklere lar seg begrunne som en egen type motivasjon enn fornufts- og begjærdsdelen av sjelen. Han hevder videre at *thumos* skiller seg fra begjæret fordi begjæret mangler forbindelse til selvet som er avgjørende for tillit og selvtillit. I følge Cooper skiller *thumos* seg også fra fornuftsdelene, på to måter. For det første vil fornuften alltid vil bry seg om det gode, og spørsmål om hva som er godt vil alltid komme i første rekke. *Thumos* vil derimot først bry seg om konkurranse og tillit, og deretter hva som er godt. *Thumos* skiller seg også, i følge Cooper, fra fornuften ved at dens opphav ikke ligger i rasjonelle prosesser eller refleksjon, men i oppdragelse og det påfølgende liv. I følge Cooper er menneskene vi har rundt oss, særlig foreldrene våre, med på å forme og utvikle *thumos* ved å respondere på handlingene våre (Cooper 1999, s. 135).

Thumos er her forstått som et dyptgående behov for ære og selvoppholdelse sett i lys av menneskets selvtillit, og Coopers teori bærer hovedsakelig preg av å forklare *thumos* som noe sosialt.

M. F Burnyeat argumenterer, i sin artikkel ”The truth of tripartition” (2006) for *thumos* som kun sosialt fenomen. I følge Burnyeat er *thumos* en sosial sjelsegenskap og den delen av sjelen med statusoppfatning fordi vi er sosiale dyr. I følge Burnyeat er *thumos* nært knyttet til sinne, og han understreker at *thumos* er en sosial reaksjon som har å gjøre med status og påfølgende krenkelse av denne statusen. Burnyeat hevder videre at status, ære og frykt for krenkelse, er et sosialt fenomen fordi det henger nært sammen med hvordan andre mennesker oppfatter og behandler oss (Burnyeat 2006, s. 8-9). Burnyeat hevder at soldaten i Platons stat har et ønske om ære og blir belønnet gjennom offentlig heder. I følge Burnyeat er vi fremdeles opptatt av hvordan andre ser oss, vi motiveres av dette, og status er på denne måten fremdeles, i følge Burnyeat, en viktig motivasjon i oss (Burnyeat 2006, s. 11-12).

Andres oppfatninger av oss er trolig av avgjørende karakter i Platons *thumos*. Leontios ser trolig seg selv også med andres øyne og blir dermed skamfull. At *thumos* handler om selvtillit, slik Cooper ser det, er rimelig fordi ens selvbilde ofte påvirkes av andre. Men, kan *thumos* være bare sosialt slik som Burnyeat ser det, eller ville det gjøre det mindre fundamentalt enn de øvrige delene av sjelen? Det synes ikke tilstrekkelig å tolke *thumos* som kun noe sosialt, ettersom Platon også hevder at babyer og hunder innehar denne tredje delen av sjelen.

3.5.3 *Thumos* kan ikke kun være et sosialt fenomen

Kraugerud (2009) sier seg enig med Cooper og argumenterer også for at *thumos* handler om ære og selvtillit, men hevder allikevel at Coopers argumenter ikke er helt tilfredsstillende. Hun forkaster imidlertid Burnyeats tolkning av *thumos* som kun sosialt fenomen. Kraugerud hevder at det ikke-sosiale aspektet ved *thumos* også må vektlegges (Kraugerud 2009, s. 1-4). Kraugerud ser seg enig i at holdninger, handlinger og uttrykk for *thumos* viser seg i den sosiale sfære, men hun forfekter at dette ikke må hindre oss i å tenke at mennesket, slik Platon så det, har en grunnleggende drift som hun kaller *mental survival* (mental overlevelse). Denne type overlevelse viser seg, i følge Kraugerud, i form av selvrespekt, verdighet og forsvar mot krenkelse, uavhengig av sosiale faktorer. *Thumos* ligner, i følge Kraugerud, de to andre delene av sjelen, som umulig kan forhindres eller benektes. Kraugerud hevder at mental overlevelse er en måte å forstå *thumos* på som forklarer den fundamentale og ikke-reduserbare rollen den

spiller hos Platon. Også Kraugerud forstår *thumos* som nært beslektet med sinne, men forfekter at *thumos* også må handle om gjerninger, tanker og følelser relatert til ære, selvtilitt, seierslyst og skam. Dette hevder hun understreker at *thumos* ikke kun handler om sinne og aggresjon. Dette bidrar også, i følge Kraugerud, til å gjøre *thumos* viktig for mot og i den sammenheng er en avgjørende sjelsdel for krigeren i Platons stat (Kraugerud 2009, s. 4-7).

Det er, i følge Kraugerud, lite sannsynlig å gå ut i fra at Platon tenker at *thumos* først begynner å eksistere i en sosial sammenheng. At det kun skulle være en lært følelse, ville bidra til å gjøre *thumos* mindre fundamental enn det er grunn til å tro at Platon tenker seg den. Hun forkaster Burnyeats tolkning av *thumos* på grunnlag av dette, og stiller seg spørsmålet om vi ville vært opptatt av ære og egen selvfølelse dersom vi ikke var sosialisert. Hun hevder videre at det kanskje er mer nærliggende å tenke at *thumos* heller er sosialt *rettet* og at *målet* for *thumos* kan være sosialt. Dersom *thumos* kun var et sosialt fenomen hevder hun at sjelsdelen ikke ville virket like viktig som de to andre, øvrige delene av sjelen. De to andre delene har, i følge Kraugerud, kvaliteter i alle mennesker uavhengig av hvordan mennesket er formet av samfunnet, og hun hevder at det er liten grunn til å tro at *thumos* skulle være på en annen måte (Kraugerud 2009, s. 12-15). Å anse *thumos* som kun sosialt fenomen vil, i følge Kraugerud, være å ignorere selvtilitt som inkluderer det behov et individ har for å tenke på seg selv og selvet, noe hun hevder er uavhengig av hvordan mennesker rundt oss opplever oss, behandler oss og tenker om oss. Kraugerud hevder at det ikke er tilstrekkelig å tenke at det kun er samfunnet som for eksempel former Leontios følelse av skam eller en babys gråt (Kraugerud 2009, s. 19).

3.6 Oppsummering

Platons *thumos* er en del av et hvert individs sjel, men må være spesielt fremtredende hos krigeren. *Thumos* er svært innholdsrikt og innebærer blant annet mot, vilje, ære, anerkjennelse, sinne og skam, samt det jeg har valgt å kalle en type ”urkraft” som også finnes hos spedbarn. Vi har sett at Platon gjennom sin tredeling av sjelen vektlegger *thumos* på lik linje som de øvrige delene av sjelen, og at den gode krigers *thumos* underkaster og samarbeider med fornuftsdelene i sjelen. Platons tre sjelsdeler settes i analogi til statens tre deler. På samme måte som målet er harmoni i sjelen, rettferdighet og dermed et lykkelig liv, er harmoni mellom de tre klassene i staten avgjørende for statens rettferdighet og hele statens lykke. *Thumos* og fornuften skal sammen herske over begjæret og passe på at begjæret aldri

blir for fremtredende i sjelen, akkurat på samme måte som filosofene og krigerne skal herske over de øvrige borgerne i samfunnet (442a-e).

Platon vektlegger harmoni både i sjel og stat, men det krever at ingen av disse delene blir for fremtredende. Derfor er det viktig at *thumos* gjennomgår en omhyggelig form for utdanning og oppdragelse fra tidlig alder. Dette skjer gjennom fysisk trening og musikk, samt sanne og gode historier om guder og helter (376c-378d). Dette skal på ingen måte overdrives, da det igjen kan gi negative konsekvenser ved at krigeren enten blir for rå og brutal gjennom fysisk trening eller for myk og umandig gjennom musikk (410d, 410e).

Dyden mot er avgjørende for krigeren, og mot gir evnen til å bevare forestillingen om hva som er farlig så verken frykt, sorg, glede eller begjær kan motarbeide denne evnen (429 c-e). Vi har sett at sinne er en innbygd del av *thumos*, men at andre emosjoner, som for eksempel frykt og sorg, er tegn på svakhet og dermed ikke forenlig med den modige krigers *thumos*. Sinne kan noen ganger føre til irrasjonell handling, og stoikerne forfektet menneskelig kontroll over emosjonene, fordi de opplever dem som produkt av feilaktige dommer uten verdi for det rasjonelle mennesket (Sellars 2006, s. 117). Platons *thumos* er ikke forenlig med stoikernes syn på emosjoner, da sinne kan sies å være avgjørende for denne sjelsdelen. Allikevel er Platon svært opptatt av at den gode kriger aldri må utvikle sitt *thumos* overdrevet og at sjelsdelen alltid må samarbeide med fornuften.

Ulike tolkninger av *thumos* tyder på at det ikke kun er noe sosialt som kan læres og trenes. Det er rimelig å anta, som Kraugerud (2009) påpeker, at *thumos* for Platon er en fundamental del av sjelen som i tillegg til å være påvirket av sosiale relasjoner, også er noe som ligger i mennesket uavhengig av ytre påvirkning, på samme måte som de øvrige delene av sjelen. Man kan dermed si at enkelte individer i Platons idealstat var født til å være kriger. I tillegg til det medfødte aspektet ved *thumos*, er det, i følge Syses tolkning (2010), grunn til å anta at *thumos* ikke er så nært knyttet til begjæret som det tilsynelatende kan virke. *Thumos* retter seg, i følge Syse, snarere mot begjæret og er, som viktigste del av krigerens sjel, nødt til kunne akseptere død og elendighet fremfor å dra nytelse av det. Dersom krigeren følte et begjær for død, ville krigerens sjel være styrt av begjæret og ikke være i samsvar med fornuften. Dette viser, i følge Syse, at *thumos* også inneholder respekt og beherskelse (Syse 2010, s. 118-119).

Kapittel 4 Hvorfor danner ikke de perfekte krigerne bare sin egen stat?

4.1 ”Det guddommelige gull og sølv har de i sin sjel”

Vokterne av staten er viktig for Platons ideelle stats sikkerhet. De vokterne som innehar krigerrollen beskrives trolig av Platon så inngående fordi det kan være vanskelig å gjøre rede for hvorfor en slik rolle skulle være ønskelig for krigeren. Hvis de er så velutdannede og perfekte, hvorfor danner de ikke bare sin egen stat? Det er vel ingen tungtveiende grunn for at de skal ønske å forsvare en stat de samtidig er annenrangs i, etter de filosofiske lederne av staten. Platon kan til en viss grad forsvare sine synspunkter med at det er en lykke i å utføre det arbeid man kan godt, samt utfolde seg i denne rollen (433b). Han argumenterer for at man kun skal utføre det som er ens rolle i en stat, og ikke legge seg borti andre ting en ikke kan noe om. Samtidig får krigeren hos Platon ingen materielle goder for sin innsats. Krigerne skal, i følge Platon, bo slik at de ikke har mulighet til å bli annet enn gode krigere. De skal nemlig ikke bli fristet til å forgripe seg på andre borgere (416c-d). I følge Platon er det ikke ønskelig at krigerne har egen eiendom, de skal kun eie det mest nødvendige. Huset de bor i skal alle andre også ha tilgang til. Det betyr at Platon ikke ønsker dem noe form for privatliv. Matvarer krigeren trenger for overlevelse skal de få av sine medborgere som lønn, men Platon understreker at de ikke skal lønnes mer enn at de akkurat klarer seg og ikke lider noen nød. Krigerne skal spise sammen og leve sammen som ”soldater i felten” (416d-417a).

Hva vil da motivere krigeren til å ønske sin rolle? Kanskje er det slik at materielle goder ikke bør være viktig og heller ikke bør være motivet for å ønske en krigerrolle i Platons ideelle stat. Kanskje er det viktig for å skille ut de beste på denne måten. ”Man skal si til dem at det guddommelige gull og sølv, skjenket dem av Gudene, har de i sin egen sjel” (416e). Platon hevder med dette at krigeren verken trenger gull eller sølv, fordi det gjør posisjonen krigeren befinner seg i vanskeligere og kunne medføre forbrytelser og lovoverskridelser. Det de trenger av gull og sølv har krigeren, i følge Platon, i seg selv. Krigerne må derfor ikke ha gull og sølv i hjemmet sitt, de må ikke smykke seg med det eller drikke av det, kun slik vil krigeren, i følge Platon, bevare både seg selv og staten (416e-417b). Denne beskrivelsen gir et bilde på en uegennyttig person som lever kun for sitt kall. Samtidig kan denne forklaringen sette krigeren i et dårlig lys. Man skulle tro at Platons ideelle kriger nettopp gjennom sin utdanning, oppdragelse og harmoniske sjel, ikke ville la seg friste til å forgripe seg på medborgere eller utøve forbrytelser eller lovoverskridelser.

4.2 Krigeren i staten er lykkelig

I bok 4 innleder Sokrates med at forsvarerne av staten er lykkelige (419b). Det er nærliggende å tenke at de som kun skal vokte over staten, og verken kan eie jord eller hus, ikke vil kunne føre et lykkelig liv. Platon hevder, på tross av dette, at statens voktere ikke bør ha mulighet til å besitte flere midler enn høyst nødvendig. Er ikke det å gi slipp på alle nære relasjoner, hus og materielle goder heller med på å gjøre et menneske ulykkelig? Det er akkurat de spørsmålene Adeimantos stiller Sokrates også. Dette forklarer Sokrates med at man grunnlegger en stat med det mål om at hele staten skal bli så lykkelig som mulig, fremfor hver enkelt del av staten (420b). Vokterne av staten bør ikke ha en slik lykke at det gjør dem til alt annet enn nettopp voktere (420e). De skal fungere som gode voktere som umulig kan skade sin stat. For hele statens lykke må alle statens borgere tvinges og bevegges til å utføre sitt spesielle arbeid så godt som mulig (421a-d).

Man kan undre seg over om krigerne ville ønske å utøve sin rolle på best mulig måte. Selv om Platons krigere er borgere av en såkalt lykkelig stat, er det ikke opplagt at de vil ønske å ofre så mye for denne lykkelige staten når det ikke gagnar dem mer som individer. Hva er det egentlig de oppnår ved å utføre sitt arbeid på best mulig måte? I følge Sokrates består rettferdighet i at man holder seg kun til sitt bestemte arbeid. Når et menneske har funnet beherskelse, mot og visdom er det en fjerde dyd, nemlig rettferdigheten, som gjør at de tre dyder står i harmoni (433b-c).

4.2.1 Rettferdighet er veien til det lykkelige liv

Tredelingen av stat og sjel er omfattende hos Platon, men handler i bunn og grunn om rettferdighet og veien til det lykkelige liv. En rettferdig mann vil ikke, i følge Sokrates, tillate at hans deler av sjelen opptar seg med noe annet enn det som tilfaller dem eller blander seg inn i andre delers virksomhet. På samme måte skal de forskjellige klassene i staten ikke blande seg inn i andres virke som de ikke kan noe om. Den rettferdige mann fordeler snarere oppgavene på en riktig måte, er herre over seg selv, lever et ordnet liv med sjelens tre deler i harmoni (443d-e).

Selv om Sokrates fungerer som talerør for Platon, er det visse ting man vet var ulikt ved deres tankegang. Sokrates hevdet at dyd på et vis er kunnskap og at dyd må læres. Gjennom dialog og evnen til å få mennesker til å tenke seg om, blir mennesker dydige, vil handle riktig og vil dermed bli lykkelige, hevder Sokrates. Platon på sin side overtar mye av denne tankegangen

fra Sokrates, og tillegger at rett kunnskap er kunnskap om det godes ide. Allikevel ville Platon ikke hevde like sterkt som Sokrates at det er mulig for alle å oppnå kunnskap om dyd. Kunnskap om ideene krever, i følge Platon, både intellektuell styrke, streng disiplin og trening. Det vil derfor være vanskelig for folk å få full innsikt i ideene. Man kan vanskelig ved egen hjelp bli dydig og leve et rettferdig og dermed lykkelig liv. Men, de få som faktisk har denne innsikten i ideene, bør, i følge Platon, hjelpe andre til å finne den rette vei. Man kan tolke Platons skepsis til folks innsikt som en respons på og kritikk av det han opplevde av Athens demokrati. Han reagerer i *Staten* mot demokratiet og hevder at mennesker ikke har evne til å styre seg selv, det er de ikke dydige og kunnskapsrike nok til. Det er derfor de vise, filosofene, skal vi tro Platon, må styre og sikre samholdet i staten (Skirbekk og Gilje 1989, s. 77-78).

Platon skiller mellom praktisk og teoretisk fornuft, og hevder at mennesket benytter seg av den teoretiske fornuften til å erkjenne en verden eksisterende uavhengig av menneskets vilje og handlinger. Den normative teorien om menneskelig handling, samt skillet mellom praktisk og teoretisk fornuft delte Platon med Aristoteles. Jo flinkere mennesket er til å holde egne behov passive, dess bedre vil det erkjenne verden teoretisk. Denne grunnleggende teoretiske fornuftsevnen ga, i følge Platon, mennesket en sann beskrivelse av verden, samt innsikt i verdier som igjen bestemmer hvordan man bør handle. Etikken ga på samme måte som fysikken en teoretisk beskrivelse av objektive kjensgjerninger, og da var det mulig å snakke om sannhet vedrørende handlinger mennesker i mellom. Å hevde at moralsk handling er sant eller usant kalles etisk kognitivism, og det vil si at vi altså kan ha teoretisk innsikt i objektive, etiske verdier som gjør moralske utsagn sanne eller usanne (Wyller 2009, s. 66-67).

Platon hevder at individet opplever lykke gjennom utvikling av sine menneskelige kvaliteter, blant disse de moralske dydene. Han mener derfor at rettskaffenhet, mot, ærlighet og ansvarsfølelse ikke bare er nyttige midler for godt samarbeid, men også mål i seg selv. Disse egenskapene er noe mennesket, i følge Platon, må utvikle i et bysamfunn (*polis*) og ikke alene. Uten disse egenskapene hevder Platon at man som menneske ikke har mulighet til utvikling og lykke. Platon anser utvikling av moralsk og sosialt liv som noe naturlig for alle mennesker. Platons sammenheng mellom kroppslige, sjelelige og sosiale egenskaper er et bilde på denne teorien. Hode, bryst og underliv svarer til fornuften, temperamentet og begjæret, som igjen svarer til lederklassen, krigerklassen og de næringsdrivende i staten. Alle disse tredelingene hos Platon kjennetegnes ved tre hoveddyder: klokskap, mot og måtehold.

Denne tredelingsteorien i Platons statsteori innebærer at kropp, sjel og stat anses som en organisk helhet, og Platons teori kan tolkes som et forsøk på å danne en helhet som fungerer uavhengig av slektsbånd og familieband (Wyller 2009, s. 40).

På denne måten kan vi forstå hvorfor Platon hevder at krigerne i *Staten* vil være lykkelige og vil kunne ønske å være krigere. Det er ganske enkelt fordi deres sjeledeler står i harmoni til hverandre. Dette strider allikevel delvis i mot det Sokrates innleder i bok 4. Trolig hadde ikke Sokrates trengt å understreke at vokterne ”ikke må ha en slik lykke som gjør dem til alt annet enn nettopp voktere” (420e) og at det er statens beste som er av betydning fremfor individets. Han påpeker flere steder i verket at dersom sjelen er i en behersket og harmonisk enhet vil man bli rettferdig og dermed lykkelig. Så enkelt kunne han også forklare ønsket om å være kriger i den ideelle, platonske stat.

4.3 De gode krigerne bør hedres og de synes sitt eget liv er det beste

Platon gjennomgår en rekke mennesketyper i *Statens* bok 9, den kongelige, den timokratiske, den oligarkiske, den tyranniske og den demokratiske. Den tyranniske karakteren er den verste av dem alle. Ved å forklare hva slags lyst, former for begjær og herredømme sjelen er delt inn i, som tilsvarer de tre klassene i staten, kommer Platon frem til at *thumos* i sjelen har til hensikt å seire og å vinne ry og dermed er den seiersglade og æreslystne del. Fornuftsdelen har til hensikt å kjenne til sannheten og er den delen av sjelen som er minst opptatt av penger og rykte, Platon kaller denne sjelsdelen kunnskaps- og vitebegjærlig. Begjærsdelen av sjelen, som er den styrende i en tyrannisk sjel, kalles den pengebegjærlige og vinnelystne del (581a-c). Gjennom Sokrates forklarer Platon hvordan det er ulikt hva som styrer i sjelen, det kan være fornuft, temperament eller begjær, og man snakker derfor om tre hovedtyper av mennesker: ”den som elsker visdom, den som elsker seier og den som elsker vinning” (581c). Disse tre mennesketyper vil også ha sin spesielle lyst, og vil ha et ulikt syn på hva som er det behagelige liv. Den pengebegjærlige vil naturlig nok ikke sette noen lyst høyere enn å tjene penger, den æreslystne vil i hovedsak være mest opptatt av ære, mens filosofen vil ha aller størst glede av å tilegne seg kunnskap og strebe etter sannhet (581c-e).

Ære viser seg altså å være av stor betydning for Platons ideelle kriger. Han vektlegger i bok 5 at dersom en av krigerne utmerker seg, bør han under felttog bekranses, bli æret ved at man tar ham i hånden og han skal få kysse og bli kysset av enhver (468b-d). Platon viser også til Homer som hevder at dyktige og unge krigere bør tildeles æresbevisninger, fordi det vil øke

krigerens kraft og styrke (468c-e). Videre hevder Platon at krigerne må hedres ved offerfester og lignende, ved at de tapre også blir tildelt hedersplasser, den beste maten og mye å drikke (468d-469a). Platon legger imidlertid flere steder i verket sitt vekt på at æren må styres og spille på lag med fornuften. Platons syn på krigernes sjel synes allikevel å utvikle og forandre seg noe gjennom verket. Den ideelle krigers sjel later til å gå fra det som naturlig ligger i mennesket uavhengig av sosiale faktorer, til i hovedsak å handle om noe som kan oppfattes som helt avhengig av de ytre faktorer og sosiale rammer, som ære, skam og rykte kan sies å være. Vi har sett at han tidlig i verket begynner med å forklare krigerens vilje natur, som ved hjelp av musikk og trening skal ”mykne” slik at det er mulig å skille fiender fra venner. I tillegg bør krigeren, i følge Platon, være vill, sterk, modig og hurtig. Dette er selvsagt faktorer som spiller inn dersom krigeren skal være seiers- og æreslysten, men det kommer allikevel ikke helt klart frem hos Platon hva som bør komme først, hva som naturlig ligger i mennesket og i hvor stor grad ære er positivt eller negativt. I *Statens* bok 9 kommer det frem at de tre delene av sjelen har sitt eget naturlige begjær eller sin naturlige lidenskap. Det er her vi skal se at det er *thumos* som har dette egne begjæret eller lidenskapen for verdslig rykte og suksess. Sjeledelens motiv er derfor ambisjoner om og kjærlighet til ære. I krigerens sjel er denne æren dominerende, og en kriger vil synes at sitt eget liv er det beste dersom hans lidenskap og begjær for ære tilfredsstilles (Hobbs 2000, s. 24).

4.4 Oppsummering

Krigerens dyd må forbedres gjennom utdanning og må forsterkes gjennom trening. Den dyden man er født med og rollen man er født inn i, skiller seg fra en annen persons rolle og dyd. Dyden spiller hos Platon en viktigere rolle enn plikter og konsekvenser av de handlinger som utføres. Platons dydsbaserte etikks høyeste mål for moralsk tenkning og handling er den menneskelige lykke, og det er dydene som gjenspeiler ferdighetene og karaktertrekkene ved mennesket (Wyller 2009).

Vi har sett viktigheten av at Platons ideelle kriger ikke ønsker sin rolle og funksjon i staten på grunnlag av materielle goder. Den gode krigers *thumos* er i tillegg avhengig av å samarbeide og alltid ”spille på lag med ” fornuften for å kunne skille mellom venner og fiender. Sammen med fornuften skal *thumos* også kjempe mot begjæret slik at den gode, ideelle kriger aldri vil oppleve at brutalitet og død gir en følelse av glede eller nytelse. Platon tegner et bilde av en ideell kriger som har nødvendige ”krigerske” (den platonske definisjon av begrepet) egenskaper som gjør det mulig for ham å føre krig og kjempe mot en eventuell fiende.

Samtidig tegner Platon et bilde av en ideell kriger som gjennom fornuft, respekt og beherskelse viser en viss respekt også overfor fienden, og som aldri vil gå i mot eller skade sin egen stat og medborgere.

Platon er mest opptatt av at man innad i en ideell stat skal holde sammen og at det er innad i den ideelle staten man behandler alle med samme respekt og de samme muligheter. Det som rører seg utenfor idealstaten er i utgangspunktet statens fiender, og det samme hensynet tas ikke til fienden (selv om det kreves en viss respekt også overfor dem, som nevnt over). Platons ideelle krigere kjemper kun for egen stats interesser, det som rører seg utenfor statsgrensene er ikke så interessant. Man kan fremdeles begripe Platons prinsipp om at den stat man lever i, eget folkeslag, og likemenn betyr mer. Det er da rimelig at man forsvarer og støtter dem, fremfor de mennesker man ikke kjenner seg igjen i og ikke har noe forhold til. Dette strider allikevel mot stoikernes humanistiske syn (Sherman 2005), samt kravet til den moderne militære profesjonskultur om at det ikke skal forekomme geografiske vurderinger med tanke på hva det er verdt å dø for (Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 23).

Hvordan Platon ønsket sine krigere i den ideelle staten er normative teorier om hvordan krigeren *bør* være, fremfor deskriptive teorier om hvordan krigeren faktisk var. Oppgavens første del har allikevel hatt innslag av hvordan samfunnet artet seg på Platons tid. Først og fremst presenterer Platon en politisk statsteori hvor krigeren i den ideelle stat har en bestemt funksjon for at staten skal være i harmoni og fungere på best mulig måte.

Oppgavens andre del vil undersøke den moderne soldats funksjon, det moderne soldatideal samt soldatens motiv for valg av sin rolle. Det skal vise seg at disse aspektene kan føre til potensielle spenninger både innad i Forsvaret og i det norske samfunn som helhet. Er det slik at Platon faktisk kan være anvendelig for å løse noen av disse spenningene?

DEL 2 DEN MODERNE SOLDAT

Kapittel 5 Soldatens funksjon

5.1 Soldatens funksjon i et historisk perspektiv

Før soldatideal, soldatens motiv og potensielle motsetningsforhold i Forsvaret kan drøftes, er det nødvendig å undersøke den moderne soldats funksjon i staten. Synet på soldatfunksjon kan sies å ha utviklet og forandret seg, noe som, i følge Samuel P. Huntington, henger nært sammen med profesjonaliseringen av det militære.

Samuel P. Huntingtons klassiske verk *The Soldier and the State* (1985) beskriver soldatens funksjon og rolle i et historisk perspektiv. Her konsentrerer Huntington seg særlig om soldatens rolle sett i forhold til samfunnet og utvikling av soldatfunksjonen gjennom historien. Han er kjent for å ha utviklet en teori om den sivile og militære relasjonen og har tatt utgangspunkt i den amerikanske nasjonale politikken. Han ga ut verket sitt første gang i 1957, men jeg ønsker å anvende det i denne sammenheng for å se hvorvidt det kan ha overføringsverdi for å drøfte den moderne norske soldats funksjon.

”The modern officer corps is a professional body and the modern military officer a professional man” (Huntington 1985, s. 7). Dette presenterer Huntington som den fundamentale tesen i boken sin. Han definerer profesjon som en spesiell funksjon en gruppe har, hvor det foreligger spesialiserte karakteristika. Han likestiller den militære profesjons karakteristikk med en fysiker eller en advokat, og hevder videre at det er det profesjonelle ved den moderne soldat som skiller den fra den eldre, historiske krigeren. Han hevder at det som kjennetegner en profesjon som en spesiell type yrke er dens ekspertise, ansvar og fellesskap. Den profesjonelle er, i følge Huntington, en ekspert med spesiell type kunnskap og evner, som tilegnes gjennom lengre utdanning og erfaring. Den profesjonelle jobber i en sosial sammenheng, utfører en tjeneste som har en funksjon i samfunnet som fører til en type sosialt ansvar. Dette skiller, i følge Huntington, den profesjonelle fra andre eksperter som han hevder kun innehar intellektuelle evner. Dette gir en opplevelse av gruppetilhørighet som skiller dem fra øvrige grupper i samfunnet. Dette fellesskapet hevder Huntington er konsekvens av disiplin og trening som er nødvendig for profesjonell kompetanse, felles arbeid og delt samfunnsansvar. Han forfekter historiens viktighet for profesjonen og at det for

profesjonell kompetanse kreves en viss kjennskap til denne historien. Dette er, i følge Huntington, grunnlaget for en objektiv standard av profesjonell kompetanse, for å skille medlemmer av en profesjon fra de øvrige borgerne, samt måle kompetansen blant medlemmene av profesjonen. Disse standardene hevder Huntington er universelle, sier noe om kunnskap og evner og kan anvendes uansett tid og sted (Huntington 1985, s. 7-10).

I følge Huntington dekker militæryrket kriteriene for profesjon. Han spør seg om det kan være en fellesbenevnelse på alle militære, og om det er noen spesielle evner som alle soldater har som de ikke deler med andre profesjoner eller sivile grupper. Platon ville trolig peke på *thumos`* rolle i sjelen og hevde at denne delen av sjelen er spesielt fremtredende hos krigeren, og dermed skiller ham fra en øvrig borger i samfunnet. Selvsagt eksisterer flere ulike grupper også innen det militære, men Huntington hevder at det finnes et fellestrekk hos alle soldater som skiller seg fra de fleste sivile. Han viser til Harold Lasswells betegnelse på denne spesialiteten som "the management of violence" (Huntington 1985, s. 11). "The management of violence" tar utgangspunkt i evne til en vel rustet kamp og den profesjonelles funksjon, rolle og evne til å styre, og kontrollere en menneskelig organisasjon som har som primærfunksjon å anvende vold. Her tenker trolig Huntington særlig på offiserer som har som rolle å lede soldater i krig. Denne funksjonen hevder Huntington krever streng ekspertise, og derfor er han helt klar på at ingen individer uten trening og ekspertise kan utføre denne funksjonen tilfredsstillende. Han hevder at denne evnen krever høy utdannelse, kanskje høyere enn innen andre profesjoner, på grunn av stor kompleksitet innen den militære ekspertise (Huntington 1985, s. 11-13). Soldatrollen krever altså, i følge Huntington, betydelig ekspertise fordi soldaten har et helt spesielt sosialt ansvar. Huntingtons teori minner om Platons, og det Huntington krever av soldatene, ligner det Platon krever at de ideelle krigerne: de skal siles ut, trenes og utdannes.

Huntington ser soldatrollen og soldatens funksjon i relasjon til historien og hevder at det etter 1700-tallet skjer en endring innen militær tenkning. På 1700-tallet hevder han at militær tenkning var preprofesjonell fordi den ikke fremmet samhold, fokus, teori og system. Det manglet også, i følge Huntingtons teori, en militær vitenskap som egen kunnskapsgren. Dette begrunner han i at vitenskap har prinsipper og regler, men at krig tidligere var ansett som skilt fra vitenskapen i mangel på disse. Militær profesjon skulle allikevel vise seg å vokse frem fordi folketallet økte på 1700 og 1800-tallet, teknologien utviklet seg og industrialismen skjøt fart. Krig var ikke lenger noe enkelt og ukomplisert og de militære styrker ble utviklet og

ekspandert. Det militære skulle utvikle seg til en komplisert institusjon og Huntington hevder at det ikke lenger var mulig både å gjøre soldatyrket godt og samtidig være kompetent på mange andre områder. Huntington hevder at det umulig vil la seg gjøre å være en ekspert på ”å administrere vold” samtidig som man for eksempel skal være en god politiker eller inneha et annet virke (Huntington 1985, s. 28-32). Platon presenterte profesjonstanken også i *Statens* bok 2, ved å hevde at krigerens arbeid er en fulltids beskjeftigelse som krever et spesielt anlegg, øvelse, omsorg og oppmerksomhet (374c-e). Selv om Huntington hevder at det før 1700-tallet foregikk preprofesjonell militær tenkning, var krigerens profesjonalitet og betydningen av denne et emne Platon tok opp ca 2000 år før ham. Selv om Huntington viderefører Platons profesjonstanke, vektlegger han ikke den harmonien i staten som Platon er så opptatt av.

Den militære tankegangen (the military mind) forklares av Huntington som trefoldig: dens evne eller kvalitet, dens karakteristika eller kjennetegn, og dens holdning eller innhold. Han hevder at man må ha en forståelse av alle tre for å få ”hele bildet” av tankegangen. Den første delen, evner eller kvalitet/intellekt sier, i følge Huntington, noe om en del av den militære tankegang, men gir oss ikke noen definisjon på hva det militære aspektet ved tankegangen er. Den andre tilnærmingen til den militære tankegangen er dens mentale kjennetegn eller kvalitet som utgjør en militær personlighet. Denne tilnærmingen omhandler karaktertrekk som disiplin, logikk, stahet, vitenskapelighet, og den er, i følge Huntington, ikke fleksibel, tolerant, intuitiv og emosjonell; kjennetegn han hevder at de fleste militære forfattere er enige om. Den tredje, siste, tilnærmingen hevder Huntington er den som gir oss mest informasjon og består i å analysere innholdet i den militære tankegangen, holdninger, verdier og synet på soldaten. Huntington hevder at mennesker som handler likt over en lengre periode vil utvikle en egen måte å tenke på og utførelsen av profesjonen vil, i følge Huntington, føre til en profesjonell tankegang. Den militære tankegangen inneholder verdier, holdninger og perspektiver som er forbundet med utførelsen av den profesjonelle militære funksjonen. Den militære funksjon er, i følge Huntington, utført av en offentlig byråkratisk profesjon og er ansvarlig for den militære trygging av staten (Huntington 1985, s. 59-61).

Huntington presenterer soldatens ansvar i forhold til staten på tre nivåer. For det første har soldaten en funksjon som representant, for det andre har han en slags rådgivende funksjon fra et militært standpunkt, og for det tredje har han en utførende funksjon. Men aller viktigst er det at soldatprofesjonen eksisterer for å tjene staten. Lydighet og lojalitet er, i følge

Huntington, de to viktigste dydene innen det militære og dette krever også et hierarki for at profesjonen på best mulig måte skal kunne utføre sin funksjon og i det hele tatt være mulig. Ved en ordre fra høyere hold skal soldaten, i følge Huntington, alltid være lydige uten å tvile eller argumentere imot (Huntington 1985, s. 72-73).

Huntingtons teori om soldatprofesjonens funksjon og ansvar vektlegger soldatens lojalitet overfor staten og viktigheten av at det er statens interesser som skal vektlegges og tjenes. Dette går igjen gjennom historien, og vi har sett at Huntingtons tanker var tenkt allerede hos Platon. Huntingtons teori synes å ta i overkant mye hensyn til det kollektivistiske aspektet ved soldatprofesjonen ved å mangle en vesentlig kategori, nemlig soldaten som individ i den militære institusjonen. Jeg etterlyser her noe som også synes å mangle hos Platon, nemlig ivaretagelse av individet og det individuelle aspektet som ligger i å være en kriger/soldat.

5.2 Funksjon på to nivåer?

Vi kan lese i Bomann-Larsens doktoravhandling *Reconstructing the Moral Equality of Soldiers* (2007) en beskrivelse av krig på to nivåer, kollektivt og individuelt. Bomann-Larsen viser til Michael Walzers utsagn om at krig i seg selv ikke er mellom personer, men mellom politiske enheter og deres menneskelige instrumenter (i Bomann-Larsen 2007, s. 15).

Bomann-Larsen problematiserer krig som kollektivt versus individuelt, og hevder at det ligger en spenning mellom disse. På den ene siden hevder hun at det er et kollektivt fenomen, det er statene som fører rettferdig krig⁶ (eller urettferdig krig), og *jus ad bellum*⁷ er et hovedansvarliggende i den kollektive kategorien. Hun hevder på den andre siden at ulikhet mellom det kollektive og det individuelle ikke stemmer overens med forskjellen mellom *jus ad bellum* og *jus in bello*⁸. Dette fordi de stridende parter og hæren representerer det

6 Henrik Syse presenterer i artikkel "Krigens etikk – bare for menn?" (2008) tanken bak "rettferdig krig". Den innebærer at krig i enkelte tilfeller, tross dens konsekvenser, anses som den eneste utvei for å forsvare menneskelige verdier. Våpenbruk i "rettferdig krig" må alltid legitimeres moralsk dersom bruken av den skal aksepteres. Rimelige, ikke-voldelige alternativer må være seriøst vurdert før man tyr til krig (Syse 2008, s. 94-95).

7 *Jus ad bellum* kan defineres som retten til å gå til krig. *Jus ad bellum* krever legitim autoritet, det skal foreligge rettferdig grunn, med rett intensjon og krigføring skal kun benyttes når andre midler er urealistiske med et rimelig håp om å lykkes (Syse 2008, s. 95).

8 *Jus in bello* kan defineres som rett oppførsel i krig. Rett oppførsel i krig innebærer blant annet distinksjon mellom stridende og ikke-stridende parter (diskriminering), kravet om rimelig forhold mellom oppnåelse og skade (proporsjonalitet), rett motivasjon og forbud mot visse typer våpen som kan bryte med diskriminerings- eller proporsjonalitetsprinsippet (Syse 2008, s. 95).

kollektive også innen *jus in bello*, fordi soldatene kjemper som individer for det kollektive (Bomann-Larsen 2007, s. 15-16).

De stridende partenes funksjon er altså, i følge Walzers teori, å være instrument for det kollektive. Bomann-Larsen setter David Luban (1980) og David Rodin (2002) opp mot Michael Walzers teori om soldaters funksjon som instrument, fordi Luban og Rodin hevder at observasjon viser at en kollektivistisk tilnærming av soldatens funksjon er utilstrekkelig, fordi soldater er mennesker med individuelle rettigheter og moralske forpliktelser. Det er, i følge Luban og Rodin, som individer man ofrer livet eller dør i krig, og det er som individ soldaten er nødt til å bære med seg traumer fra krig. På grunnlag av dette hevdes det at man ikke kan komme utenom det individuelle aspektet ved krig. Å anse soldatens funksjon som kun instrumentell for kollektive interesser, vil være å anvende soldaten kun som et middel som frarøver dem individuelle rettigheter (Bomann-Larsen 2007, s. 15-16).

Bomann-Larsen forklarer soldatens funksjon som følger:

In a way, we may say that the individual and collective dimensions of war are both represented in each soldier, who is partly a representative of the collective and who fights in that capacity, and who is partly also an individual human being who cannot be relegated to a category of collective agency (Bomann-Larsen 2007, s. 17).

Bomann-Larsen hevder at det er en utfordring i rettferdig krig å sammenholde de kollektive og individuelle nivåer på en måte som løser konflikten mellom dem (Bomann-Larsen 2007, s. 17), og hun peker med dette på viktige aspekter i diskusjonen rundt soldatfunksjonen og eventuelle utfordringer ved den.

5.3 Soldatens funksjon i Afghanistan

Det norske forsvar og den moderne soldat skiller seg i stor grad fra Platons tid da det i dag ikke kun handler om ivaretagelse, beskyttelse og utvidelse av egen stat og egne landegrenser. Vi har i dag et kosmopolitisk ansvar og i dette inngår det at Forsvaret også deltar i utlandet for å sikre andre lands fred og menneskerettigheter. Platons krigere gikk ikke inn i andre land og stater for å sikre deres trygghet. Denne nye situasjonen bidrar trolig til en enda vanskeligere forståelse av soldatens motivasjon for frivillig å verve seg til soldatrollen.⁹

⁹ Jeg vil komme tilbake til denne problemstillingen i kapittel 7.

Soldatens funksjon, slik vi ser den i dag, er først og fremst å tjene staten. Det er den norske stat som skal bidra til fred og stabilitet i Afghanistan og soldaten kan anses, som Bomann-Larsen poengterer det, som en representant for å oppnå et slikt kollektivt mål. Norge har også et ansvar overfor allierte i NATO, en funksjon som foreligger på statlig nivå, men som utføres ved bruk av soldater. Det er lite ved den funksjonen soldaten har i dag som later til å tjene soldaten som individ, bortsett fra den erfaring og lønn han får for sin innsats. Det kan imidlertid indirekte gagne ham ved at den funksjonen han har i Afghanistan, bidrar til ivaretagelse av norske interesser og økt trygghet i eget land, og dermed bidrar til trygghet også for soldaten selv. Denne funksjonen ligner den Platon vektla, selv om det på Platons tid foregikk en annen form for krigføring. Slik soldatens funksjon anses i dag, skiller den seg også fra Huntingtons militære tankegang. Huntington synes å isolere soldaten i den militære profesjonen, noe som i dagens samfunn ville vanskeligstille soldatens forhold til og deltagelse i det sivile samfunn og dets verdier.

Spørsmål knyttet til soldatens funksjon og utfordringer ved denne funksjonen synes, tross forandringer i statlig ansvar, å ligge i balansen mellom statlig og individuelt hensyn. Som Bomann-Larsen poengterer, må man vektlegge hensynet til soldaten som individ, fordi individet faktisk ofrer sitt liv i kraft av sin profesjon og utsetter seg for alvorlige traumer.

I tillegg til Platons er det flere modeller for statsdannelse som berettiger soldatrollen og bringer ham inn i en modell for statens formål. Felles for disse modellene er at den statlige interessen er avgjørende. Det som allikevel skiller den helt moderne soldats funksjon er ikke bare det kosmopolitiske ansvar, men også det etiske fokuset på det individuelle plan så vel som på det offentlige. Det kreves visse forpliktelser av en norsk profesjonell soldat som verver seg til utenlandstjeneste. Han trer inn i en soldatrolle med et sett etiske og moralske vurderinger og overveielser han har opparbeidet seg gjennom livet. Han har fornuft, et sett med dyder og sine egne motiv for å velge en soldatrolle som sitt virke. Til sammen danner dette et individ som, på bakgrunn av hvem han er som person, velger sin profesjon. Hans funksjon skal vise seg først og fremst å være ivaretagelse av staten og hans rolle som individ, med egne interesser, blir overført til en soldatrolle hvor de statlige interesser kommer i første rekke. Han blir en funksjon i en stat og vil kjempe, med sitt eget liv som innsats, for staten og statlige interesser. Han må underordne seg Forsvarets verdier, holdninger og normer, og må utøve lydighet og rangeres underlegent i et militært hierarki. I tillegg til dette vektlegger Forsvaret etikk og soldatens evne til moralsk og etisk overveielse. En soldat som både er

lydig, underlegen og lite selvbestemmende kan umulig samtidig være moralsk og etisk reflekterende. Eller kan han det? Dette spørsmålet vil jeg komme tilbake til i kapittel 8. Vi har nå sett hvilken funksjon soldaten i Forsvaret har, men hvilke soldater er de ideelle i Forsvaret for at denne funksjonen skal kunne utføres best mulig?

Kapittel 6 Den ideelle moderne soldat

Det stilles noen avgjørende krav til norske soldater som ønsker å tjenestegjøre i utlandet. De må for det første søke Forsvaret om å få delta på slike oppdrag og forutsetning for opptak er 12 måneder førstegangstjeneste. I tillegg kreves det god helse samt god sivil og militær vandel, i tillegg til å ha, eller ha mulighet til å få gyldig sikkerhetsklarering ("Krav til søkere til internasjonale operasjoner"). Under førstegangstjeneste skal alle soldater gjennomføre tolv timers undervisning i etikk, for å utvikle soldatens evne til etisk refleksjon og verdivalg, gjennom diskusjon av eventuelle problemstillinger. Videre er også etikk avgjørende i utdanning av befal og inngår også i undervisningen på krigsskolen (Grandhagen mfl. 2007, s. 51-52).

I *Aftenposten* 14.april 2010 kan man lese at Norge for første gang nesten bare sender profesjonelle soldater til Afghanistan. "Når det blir alvor, så er bare de profesjonelle gode nok" (Diesen, sitert i Bentzrød 2010, s. 8). Videre kan man lese at Norge siden 2004 har hatt soldater i Afghanistan, og at disse styrkene byttes ut hvert halvår og har bestått av en blanding av soldater fra førstegangstjeneste, profesjonelle soldater fra Telemark bataljon og profesjonelle spesialistsoldater. Tross denne blandingen, kommer det i denne artikkelen også frem at soldater som akkurat har fullført førstegangstjeneste, for deretter å få noen måneders spesialtrening, inntil nå har vært den dominerende gruppen. Dette skal imidlertid forandres ved at yrkessoldater, offiserer og ulike spesialister skal være de dominerende i krigen i Afghanistan heretter (Bentzrød 2010, s. 8). Nåværende forsvarssjef, Harald Sunde, bekrefter dette: "vi sender en svært erfaren styrke, med bidrag fra blant annet Telemark bataljon, Kystjegerkommandoen og Etterretningsbataljonen" (Sunde, sitert i Bentzrød 2010, s. 8).

Idealtypiske kjennetegn ved krigerrollen, sett fra Forsvarets side i dag, er at profesjonens kjernekompetanse skal rettes inn mot å utkjempe kriger og utføre høyintensitetsoperasjoner. For at dette skal oppnås ønsker Forsvaret soldater med internt samhold, hvor enkeltindividene viser offervilje, streng disiplin, mot og styrke (Haaland 2009, s. 54-55). Dette er militære dyder og kjennetegn det har vært fokusert på siden Platons tid. Dette er fremdeles viktige positive verdier i Forsvaret og i tillegg til dette har vi sett at det ideelle i Forsvaret fremdeles er at det kollektive behovet settes foran det enkelte individs behov. Dette så vi også både hos Platon og Huntington, så det er tydelig at mye militær tenkning har vært den samme gjennom historien.

I følge Haaland (2009) er det påfallende at aggressivitet nesten aldri nevnes som en viktig egenskap blant soldater. Samtidig som Forsvaret preges av et ønske om å beherske selv de mest krevende situasjoner, hevder hun at det er få spor av viktige krigeregenskaper i materiale som finnes angående hvilke type soldater Det norske forsvar ønsker. Utover kameratskap og internt samhold er egenskaper som stå-på-vilje, utholdenhet og godt humør løftet frem som verdifulle (Haaland 2009, s. 59). Dette er ikke verdier som på noen måte skiller seg fra de verdiene vi ellers finner i et sivilt samfunn, og som kreves i de fleste jobber. Offiseryrket ligner stadig mer på andre yrker, og rollen som soldat har gått mer og mer over i en rolle som statsansatt. Soldater er ikke lenger en isolert krigergruppe slik vi så dem hos Platon og Huntington. Det positive ved dette er at soldatene er ansett som en del av samfunnet, med de samme rettighetene som den øvrige befolkningen har.

Vi skal imidlertid se at enkelte allikevel etterlyser en viss aggresjon hos soldaten. ”Forsvaret ønsker soldater med aggresjon. Det er helt nødvendig” (Vassbotn, sitert i Hellesøy 2009a, s. 16) uttrykker Kaptein Ørjan Vassbotn, som har vært på oppdrag i Afghanistan tre ganger, til *Aftenposten*. Men, i følge Vassbotn, skal en soldat ikke kun være aggressiv, han må også kunne være vennlig og fungere uten våpen (Hellesøy 2009a, s. 16). Det er rimelig å hevde at soldaten bør ha kontrollert aggressivitet for å fungere best mulig i krigssituasjoner. Allikevel kan det spekuleres i om man er forsiktig med å kommunisere denne nødvendige aggressiviteten for å unngå å etterlyse soldater med uønskede verdier i Forsvaret. Dette kan henge sammen med at aggressivitet i vårt samfunn ofte er ansett som kun negativt ladet. Allikevel kan kontrollert aggressivitet ligne det Platon formidler gjennom *thumos*. Dersom det ligner *thumos*, er det ikke en negativ soldatkaraktistikk. Det var en nødvendighet for Platons ideelle kriger og er trolig også det for den moderne soldat. Allikevel kan aggressivitet late til å være noe vi frykter, en betegnelse vi unngår å bruke blant moderne soldater fordi vi i enkelte tilfeller har sett at aggresjon og brutalitet er nært beslektet. Skaper frykt for brutalitet eller ”krigerkultur” (slik krigerkultur er definert i innledningen s. 9-10) i Forsvaret en redsel for å etterlyse soldater med *thumos*-egenskaper? Dersom Forsvaret etterlyser soldater med disse egenskaper, etterlyser de også soldater hvor soldatrollen ligger i deres natur, skal vi tro Platon.

Soldatenes motiv for valg av yrke kan føre til at Forsvaret ansetter de uønskede soldatene. Kanskje kan man si at å velge soldatrollen, hvor man velger å ofre eget liv for fellesskapet, krever en spesiell type motivasjon (Haaland 2009, s. 60-61). Vi har sett at soldatens funksjon først og fremst er statlig, vi har sett at det stilles strenge krav til soldaten og vi har sett at han

stiller sitt liv til disposisjon for sitt yrke, samtidig som han utsetter seg selv for stor fare og ekstreme situasjoner. Hva er det som kan motivere ham?

Kapittel 7 Hva motiverer soldaten til valg av yrke?

Motivasjon er først og fremst et psykologisk fenomen, men jeg ønsker å trekke det frem i denne sammenheng fordi jeg synes det henger nært sammen med problemstillinger rundt soldatfunksjon, soldatideal og eventuelle spenninger som kan oppstå i lys av dette. Jeg synes i tillegg motivasjon er interessant å drøfte fordi jeg tror det finnes en del myter om soldaters motiv, så vel som uoffisielle motiv som ikke tør uttrykkes i frykt for samfunnets og Forsvarets reaksjoner.

På slutten av 1990-tallet forsøkte Stressmestringsteamet for internasjonale operasjoner i Forsvaret å kartlegge soldaters motiv for deltagelse i utenlandstjeneste. Det ble derfor gjort anonyme undersøkelser av soldater i Telemark bataljon. Resultatet av denne undersøkelsen viste at kameratskap og nye opplevelser var av de ting som motiverte mest. Å gjøre en innsats for fred scoret noe lavere ned, og lavest scoret motivasjon for å tjene penger og reise hjemmefra. En lignende motivasjonsundersøkelse ble gjort av soldater i FN-styrkene i Libanon i løpet av 1980-årene, som viste at nye opplevelser og interesse for Midtøsten var høyest rangert. Deretter kom økonomiske årsaker, mens bidrag til fred kom som nummer tre. De som deltok i FN-styrkene i Libanon ble rekruttert fra det sivile samfunn og var tidligere vernepliktige og befal. De var derfor noe eldre, og i tillegg til alder kjente de hverandre ikke fra før. Det er trolig grunnen til at kameratskap ikke var av avgjørende karakter for deres motivasjon. Likevel viser det seg at et ønske om nye opplevelser, eller hva man kan kalle en eventyrlyst, var avgjørende i begge undersøkelsene (Grandhagen mfl. 2007, s. 59).

7.1 Soldat for egen del?

Jeg var inne på spørsmål rundt egoisme i gjennomgangen av Platons ideelle kriger, og egoisme kan være en viktig faktor i relasjon til motivasjon. Hva som kan være motiv for å velge soldatrollen er et spørsmål som opptar meg, og jeg har stilt dette spørsmålet til mennesker jeg har møtt, enten de selv har vært i Afghanistan, om de kjenner noen som har vært der eller kun har kjennskap til krigen i Afghanistan gjennom media. Det viser seg at de fleste ønsker å forklare soldaters motiv i lys av menneskerettigheter og fredsbevarende arbeid. Allikevel ender vi som oftest opp med å konkludere med at det er nødt til å handle om andre ting også, som eventyrlyst, spenning eller økonomiske årsaker. Undersøkelsene nevnt over viser også at kamp for menneskerettigheter og fredsbevarende arbeid ikke er det viktigste motivet for soldaten. Samhold og eventyrlyst viser seg, dersom man går ut i fra at de anonyme

soldatene svarer ærlig, å være soldaters indre drivkraft for valg av yrke. Man skulle vel helst sett at alle soldater ønsker å ivareta andres trygghet, liv og rettigheter, at han er villig til å ofre seg for dette formål, og at dette er soldatens motiv for valg av profesjon. Slike motiv ville trolig bidra til økt støtte og anerkjennelse fra det sivile samfunnet.

Egoisme kan forklares deskriptivt eller normativt. Den psykologiske egoismen, som er en beskrivende posisjon, hevder at enhver person har ett endelig mål, nemlig egen velferd. Normative former for egoisme sier derimot noe om hva en bør gjøre fremfor beskrivelser av hva en faktisk gjør. Etisk egoisme hevder at det er nødvendig og tilstrekkelig for en handling å være moralsk riktig at den maksimerer egeninteresse. Allikevel kan det hevdes at handlinger som regel ender i egoisme fordi alle handlinger til syvende og sist handler om hva aktøren selv ønsker. Kanskje ønsker soldaten å hjelpe andre for selv å føle seg bedre, da vil denne handlingen, uansett hvor god den er, ende opp som egoistisk (Shaver 2002).

Det er enkelte motiv som går igjen som forklaring for valg av soldatrollen. Det som imidlertid er et problem vedrørende motiv og motivasjon er at man ikke alltid får ærlige svar på hva den faktiske, bakenforliggende motivasjonen består i. Særlig vil dette være aktuelt dersom motivene ikke står i samsvar med samfunnets normer. Informasjon om slike motiv vil naturlig nok kun komme frem i anonyme undersøkelser.

7.2 Kameratskap og samhold

Kameratskap viser seg å være en avgjørende motivasjon for soldatrollen. Særlig ser vi dette hos soldater som har trent sammen før de deltar i utenlandsoperasjoner. Hos Platon var samholdet blant krigerne også av viktig karakter, selv om Platon ikke tillot krigerne å ha egen familie og heller ikke vektla betydningen av vennskap sterkt, slik vi gjør i dag. Dagens soldater har ofte familie, men noen opplever kanskje at båndene soldater imellom kan virke enda sterkere enn familiebåndene, både under og etter endt utenlandstjeneste.

”Det beste og det verste var samholdet” (Engebakken, sitert i Strøm-Gundersen og Foss 2009, s. 4). I *Aftenpostens* artikkel ”Det vanskeligste er ensomheten”, kunne man lese om Jakob Engebakken, som i to perioder var soldat i de internasjonale operasjoner på Balkan på slutten av 90-tallet. Han var bare i begynnelsen av tyveårene da han dro til Bosnia for første gang i 1997. Han beskriver til *Aftenposten* opplevelsen av sterke episoder og et meget høyt stressnivå. Han forklarer videre at opplevelsen av samhold var sterk og at man sammen taklet

vanskelige situasjoner. Det han imidlertid beskriver som det aller vanskeligste er å takle ensomheten og savnet etter det sterke samholdet når man kommer hjem. Den første tiden etter endt opphold holder de fleste sammen og har mye kontakt, men etter hvert går det sivile livet tilbake til normale forhold og kontakten blir mindre. Det er da ensomheten kommer og man savner ”de som forstår” (Strøm-Gundersen og Foss 2009, s. 4).

Studier om soldater og samhold etter første og andre verdenskrig er presentert i Judith Hermans *Trauma and Recovery* (1997). Disse peker på den avgjørende rollen kameratskap har for soldater i krig. Herman viser blant annet til studier gjort av psykiaterne Roy Grinker og John Spiegel som viser at en konstant faresituasjon får soldater til å utvikle en sterk følelsesmessig tilknytning til sine medsoldater og ledere. Under andre verdenskrig viste det seg at behandling av traumerammede soldater handlet om å forminske adskillelse mellom soldatene. Det var viktig å sende den traumatiserte soldat fortrest mulig tilbake til sine kamerater i felten. Grinker og Spiegel hevder at følgene av å delta i krig ikke er noe som enkelt lar seg gjøre å viske ut, men snarere er noe som etterlater varige inntrykk i menneskets sinn og som forandrer mennesket. Men, krigstraumer og kloke advarsler er, i følge Herman, blitt glemt, gang på gang. Både etter første og andre verdenskrig mistet man interessen for soldatenes ettervirkninger av krig, og det var først etter Vietnamkrigen at man gikk i gang med systematisk undersøkelse av vedvarende ettervirkninger av deltagelse i krig. Det var etter Vietnamkrigen at man oppdaget posttraumatisk stresslidelse (PTSD) som symptom og som direkte forbundet med kamphandlinger. Det som er interessant ved dette, er at PTSD som først etter Vietnamkrigen ble satt navn på og forstått i krigssammenheng, stemte overens med lidelser hos soldater omtalt allerede under første verdenskrig (Herman 1997, s. 25-28).

Slik Forsvaret beskriver situasjonen i dag, er ikke en operasjon ferdig før det er gjort etterarbeid med soldatene. Alle som sammen har deltatt i en operasjon skal gå gjennom hendelsene de har vært med på og de skal i ettertid holdes sammen over en periode. Denne felles gjennomgangen kan være psykologisk debriefing, eller felles læring og Forsvaret ønsker med dette å forebygge etterreaksjoner ved å sette fokus på det soldatene har vært gjennom sammen. Undersøkelsene over viser at kameratskap er en av hovedmotivasjonene for å velge soldatrollen. Dette snarere enn å kjempe for en god sak, for fedrelandet sitt eller undertrykte folkegrupper. Det er få andre enn de som var der sammen med soldaten og som opplevde de samme traumatiske hendelsene som kan fatte hva krigsoperasjoner innebærer. Soldatene deler disse hendelsene og slipper å forklare dem for hverandre, fordi de andre automatisk forstår.

Man opplever en gjensidig avhengighet av trygghet, og opplever sammen at eksistensielle spørsmål blir en del av hverdagen. Døden er ikke nødvendigvis noe som hører fremtiden til, for den kan skje ”her og nå”. Grunnet dette samholdet, blir naturlig nok overgangen til hverdagen ekstremt ensom for mange soldater. For noen vil nok savnet etter samholdet og kameratskapet virke sterkere etter en endt operasjon i utlandet enn hjemlengsel under oppdrag. Mange søker på grunnlag av dette ofte tilbake til utenlandstjeneste igjen for å finne tilbake til kameratskapet, samholdet og de som faktisk forsto dem (Lunde og Matlary 2009, s. 316-319). Dette kan si noe om hvordan soldaten holder ut i krig eller hvorfor soldaten har et ønske om å vende tilbake til felten. Jeg synes imidlertid dette sier lite om hvorfor man i utgangspunktet velger å verve seg som soldat som skal kjempe i krig i et annet land. Hva kan da være motivet?

7.3 Kjærlighet til yrket?

Huntington undrer seg også over soldatens motiv for å velge sin profesjon, men avslår at det grunner i økonomiske årsaker, begrunnet i at soldatyrket ikke er godt betalt. Dette har nok forandret seg noe etter at Huntington presenterte sin teori. Huntington hevder at soldatens motivasjon ligger i kjærlighet til sitt yrke og i den sosiale plikten til å anvende sitt yrke til fordel for samfunnet (Huntington 1985, s. 15). Kanskje er det slik for noen, og det kan, i følge Platon, være motiv nok å utføre det man kan best. At krigeren blir lykkelig av å forsvare staten, kan jeg vanskeligere si meg enig med Platon i. Det er ikke rimelig å anta at man kan være lykkelig uten noen form for private materielle goder og egen familie, men kun på grunnlag av at staten som helhet er lykkelig. Vi har fremdeles det samme utgangspunktet for soldatfunksjon som Platon hadde: det er først og fremst statlige interesser som skal ivaretas, men man kommer ikke utenom at soldaten som ivaretar disse statlige interesser også er et individ med individuelle behov, som har motiv for sine handlinger og valg.

7.4 Ære og status som motiv?

”Hvis norske politikere ikke gir soldatene offentlig anerkjennelse for god innsats vil de søke ære og anerkjennelse andre steder - kanskje i egen avdeling. Dette er første skritt fra en soldat – til krigerkultur” (Ydstebø 2009, s. 28).

Det er lite som tyder på at et ønske om ære og status kan være en tungtveiende grunn for å ønske seg til Afghanistan. At dette skulle være et motiv for valg av soldatyrket kommer heller ikke frem av undersøkelser gjort på området. Vi har sett gjennom media den siste tiden at

norske soldater i Afghanistan etterlyser støtte fra folket. ”Folk må være klar over at de er med å sende oss til Afghanistan hvis de stemmer på et parti som går inn for norsk deltagelse i krigssoner” (Støvne, sitert i Hellesøy 2009c, s. 6). I denne artikkelen kommer det også frem at offiserer fra krigsskolen påpeker mangel på informasjon i den norske befolkning vedrørende norsk deltagelse i Afghanistan. De hevder at dersom nordmenn hadde visst hva soldater i utenlandstjeneste faktisk bidrar med, ville støtten vært større (Hellesøy 2009c, s. 6).

7.5 Et ønske om å drepe?

I *Aftenposten* 27. september 2009 kan vi lese om den økende profesjonaliseringen i Forsvaret og spørsmålet om dette skaper en ny type soldater. *Aftenposten* intervjuer tre menn utdannet i Forsvaret, to av disse meddeler at motiv for valg av soldatyrket var begrunnet i et ønske om å oppleve å drepe i krig. Det ene intervjuobjektet forteller at dette ønsket om å drepe er noe han har tenkt mye på, og at dette ønsket for ham ble forsterket etter å ha gått inn i Det norske forsvar. Han understreker at han kun ønsker å drepe i en krigssituasjon, men at han aldri kunne fortalt dette til ledelsen i Forsvaret, da han aldri hadde fått jobb som offiser dersom dette kom til uttrykk. Grunnen til at han tør å meddele sitt ønske til *Aftenposten* er først og fremst fordi han hevder at mange andre har samme motiv og ønske som han selv har, og trolig tør han uttrykke dette fordi han er anonymisert.

I tillegg til et ønske om å drepe, kommer det i denne artikkelen også frem at erfaring fra en ekte krigssituasjon er å foretrekke for soldatene og at det også ofte er motiv for å velge militær profesjon. Ønsket om krigserfaring sammenlignes med å ta en lang utdanning for så å ha et ønske om praktisere det en har lært. Soldatene understreker at denne type motiv, som ønske om å oppleve å drepe, er tabubelagt i Forsvaret og at det er politisk ukorrekt å si slikt i det offentlige rom (Hellesøy 2009a, s. 14-16).

Dette eksempelet er ment for å gi et bilde på hvordan mentaliteten i Forsvaret noen ganger *kan* være og hva som faktisk viser seg å være motiv hos enkelte soldater i de tilfellene der de tør være ærlige. Selv om dette sannsynligvis og forhåpentligvis handler om minoriteten av soldater i Forsvaret, viser det at denne mentaliteten faktisk eksisterer. At disse soldatene har uønskede verdier og et forvrengt bilde av sin funksjon, hersker det liten eller ingen tvil om. Man kan allikevel spørre om Forsvaret kan oppfattes som en ”farlig” institusjon som kan tiltrekke seg de brutale kandidatene. Kanskje oppstår denne type mentalitet i det soldaten har en oppfattelse av at han selv bør definere sin rolle, slik jeg innledningsvis definerer krigeren,

og i de tilfeller hvor soldaten ikke har forstått at hans funksjon er å tjene staten og ikke noe han kan velge utelukkende for egen del og tilfredsstillelse.

Vi så hos Platons ideelle kriger at *thumos* i samarbeid med fornuften skulle være styrende i krigerens sjel. Det er allikevel tydelig at Platon ikke ønsket at *thumos* skulle styre alene og være for fremtredende i sjelen – det ville gjøre en kriger farlig for sine egne og sin egen stat. Allerede på Platons tid så vi at den ideelle krigerens funksjon er å bidra til å skape harmoni i staten; det var først og fremst statens behov som skulle dekkes. På samme måte som *thumos* i sjelen ikke skulle styre alene og inneha en for fremtredende rolle i sjelen, skulle heller ikke krigerne styre alene i staten da staten, på samme måte som sjelen, ikke ville bli noen god stat. Et ønske om opplevelse av brutal krigføring er kanskje hva Platon ville kalle en kriger som har gått *thumos*-amok, hvor fornuften spiller en for liten rolle. Kriegeren ville da ikke evne hvordan behandle verken sine fiender eller sine venner fordi hans *thumos* i sjelen mangler samspillet med fornuften. Kanskje ville ikke Platon engang betegne disse moderne soldatene med et ønske om å drepe som *thumos*-amok, det ville antagelig være en altfor mild dom. Han ville nok snarere betegne dem som tyranner. Som vi så i Syses tolkning av *thumos*, må krigerne i Platons stat håndtere og takle død, men aldri føle et begjær for, eller nytelse over døden (Syse 2010, s.118-119). Den tyranniske mennesketypen er, som vi har sett, i følge Platon, enda verre moralsk sett, da deres sjel er styrt av begjæret. Den tyranniske karakter minner om måten disse soldatene presenterer sitt egoistiske ønske om å drepe på. Kanskje kan man sammenligne det fornuftige hos Platon med vekten Forsvaret i dag legger på etisk og moralsk tenkning blant soldater. Dersom dette er fraværende vil vi få *thumos*-amok lignende eller tyranniske soldater i Forsvaret.

Det er interessant å drøfte eventuelle motiv fordi motiv, som vi har sett, kan si oss noe om mentaliteten innad i Forsvaret. Allikevel er det ikke sikkert at soldatenes motiv er av avgjørende karakter. Selv om en soldats motiv for å verve seg til utenlandstjeneste for eksempel viser seg å være grunnet i økonomiske årsaker, kan han fremdeles gjøre en utmerket jobb og aldri motsette seg Forsvarets verdigrunnlag. Men, i det motivet handler om et ønske om å drepe blir denne problemstillingen svært vanskelig. Ikke vanskelig bare fordi en slik mentalitet vekker avsky, både i Forsvaret og i det norske samfunn, men fordi denne mentaliteten også kan bidra til spenninger i forholdet mellom soldaten, Forsvaret og det øvrige samfunn på bakgrunn av hvilke verdier som anses akseptable. Høy forekomst av uønskede verdier blant soldater i Forsvaret, kan føre til disharmoni mellom Forsvaret og det

sivile samfunnet. Denne disharmonien kan oppstå på grunn av manglende samsvar mellom hvilke verdier og normer som er ønskelige og hvilke som faktisk foreligger. Denne mentaliteten, som vi frykter, underbygger redsel for å kommunisere de gale verdier ved etterspørselen av soldater. Den norske befolkning anser og bruker begrepene ”kriger”, ”krigersk” og ”krigerkultur” i dag med negative fortegn. Det er fordi vi forbinder disse begrepene med Platons beskrivelse av den tyranniske mennesketypen eller de soldatene i Forsvaret som uttrykker en form for drapslyst. Krieger, slik jeg definerer begrepet innledningsvis, og slik vi vanligvis definerer begrepet i dag, samsvarer ikke med Platons definisjon på den ideelle krigere. På bakgrunn av dette kan Platons ideelle krigere fremdeles være ideell som soldat i dag.

Kapittel 8 Potensielle motsetningsforhold

Soldatens funksjon har vi sett at først og fremst er å tjene de statlige interessene. Det følger et sett ansvar og forpliktelser med soldatyrket: soldaten må innordne seg, underordne seg og utøve lydighet. Det virker tilsynelatende rimelig å kreve dette av soldaten, men disse krav kan også føre med seg noen motsetningsforhold i Forsvaret. Disse motsetningsforhold kan også være preget av det sivile samfunn, da Forsvarets verdier bygger på de verdier vi har i samfunnet vårt. Forsvaret har styrker i Afghanistan vedtatt av den norske regjering, og man kan dermed si at norske soldater i Afghanistan opptrer og deltar i krig på vegne av hele den norske befolkning.

Den ideelle soldat, hans funksjon og motiv kan skape motsetningsforhold knyttet til lydighet kontra selvbestemmelse, egne verdier og holdninger kontra pålagte verdier og holdninger, den ideelle soldat kontra hans krevende funksjon og emosjoner kontra tradisjonelle krigerske dyder. I tillegg legges det føringer fra Forsvarets side om hvilke soldatkarakterer de ønsker, dette kan være ønskede karaktertrekk som ikke er forenlig med hverandre. Den soldaten som kjemper for menneskerettigheter kan mangle den nødvendige aggresjon eller mot som kan anses som militære, nødvendige dyder, slik vi har sett hos Platon. På den andre siden kan den soldaten som har alle de ønskede militære dyder, mangle det vi anser som rett motiv og de rette verdier, slik at det blir en utfordring å kjempe for menneskerettigheter fremfor å føre krig. Striden rundt spørsmålet om hvorvidt Forsvaret er preget av krigerkultur eller om Norge er en fredsnasjon, kan bidra til å underbygge disse spenningene. Dersom vi skal holde så sterkt på vårt selvbilde som fredsnasjon, passer soldatene vi sender ut i krig dårlig inn i selvbildet vårt. Dette kan også være bakgrunn for den manglende støtte norske soldater opplever fra sitt eget folk, som Hellesøy beskriver i sin avisartikkel ”Ønsker debatt om Afghanistan” (2009).

Det er trolig de potensielle motsetningsforholdene som gjør den moderne soldats rolle så utfordrende. Platon løste disse motsetningsforhold ved hjelp av harmoni og balanse i stat og sjel. Statens krigere har en vokterfunksjon i staten, en funksjon som er avgjørende for den ideelle staten som helhet, men må samtidig underordne seg filosofene som er de absolutt rasjonelle. På samme måte er det med krigerens sjelsdel, *thumos*. Den er avgjørende i krigerens sjel, men må underordne seg fornuften. Kanskje er det fremdeles *thumos* vi ønsker skal prege den moderne soldatkarakter, et *thumos* som i Forsvaret må utdannes og trenes.

8.1 Lydighet kontra selvbestemmelse

Platon understreker viktigheten av lydighet og rang i sin ideelle stat. Krigerne skal adlyde og underordne seg de styrende filosofene i staten både fordi de er eldre og fordi de er mer fornuftige enn krigerne selv. Det forkommer fremdeles lydighetsplikt og hierarki i Forsvaret, selv om det kanskje ikke lenger er filosofene som foretrekkes som overordnet på alle plan. I Militær straffelov av 22.mai 1902, § 46 kan man lese følgende:

Den, som unnlader at vise skyldig Lydighet mod en foresats Befaling i tjenesteanliggende eller rettsstridig handler mod eller overskrider Befalingen eller mod bedre Vidende giver en foresat et usandt Svar paa spørsmåal i Tjenesteanliggende, straffes med Arrest eller med Fængsel indtil 3 maaneder (Militær straffelov av 22.mai 1902, § 46).

Grensen for hva som er rettstridig ordre kan imidlertid være noe uklar. Dersom ordren er ulovlig, kan lydigheten brytes. En annen ting er hvorvidt ordren anses fornuftig eller ikke (Jacobsen 1996, s. 211). I Det norske forsvar har det personlige ansvaret ved å begå ulovlige handlinger blitt skjerpet, og det er ensbetydende med at lydighetsplikten også er blitt mindre streng. Samtidig setter dette strengere krav til soldaten som individ og hans bevissthet rundt etiske problemstillinger (Lunde og Matlary 2009, s. 129).

Lydighetsplikten er fremdeles gjeldende og viktig i Forsvaret, selv om kravet til den har minsket etter annen verdenskrig, og lydighet kan noen ganger være problematisk. Hovedproblemet med lydighet er at soldaten handler på grunnlag av en annens avgjørelser. Soldaten kan ikke da selv vurdere en situasjon, for så å handle på grunnlag av disse vurderingene. Lydighet kan derfor noen ganger være ensbetydende med tap av autonomi, som anses som noe av det viktigste vi har som menneske. En lydige soldat vil således ikke kunne begrunne sine handlinger i overveid, god etisk refleksjon, for det han gjør er ikke basert på egne avgjørelser, men andres. Kan man allikevel både være lydige og etisk reflekterende? Man kan reflektere over andres avgjørelser og velge å handle eller ikke handle på grunnlag av dem. Dersom en ordre strider mot egne etiske vurderinger og overbevisninger, kan man velge ikke å handle deretter. Problemet er imidlertid da at man strengt tatt bare kan være lydige til en viss grad, til det strider mot egne moralske overveielser, eller ordren strider mot loven. Da er ikke soldaten lenger lydige og vil kanskje ikke være en ideell soldat i Det norske forsvar. Samtidig vil dette være problematisk dersom Forsvaret har soldater som mangler de rette verdier og det rette motiv, som for eksempel de soldater som har et ønske om å oppleve å drepe. Denne type problemstillinger er vanskelig, særlig der det handler om liv og død. Situasjoner i Afghanistan, hvor sivile blir drept, handler som regel om ulykker, soldatenes opplevelse av å

føle seg truet eller misforståelser hvor soldater har tolket det slik at den sivile var fiende. Det kan vi noen ganger godta. Men, det kan vi imidlertid aldri dersom sivile blir drept fordi noen har et personlig ønske om å oppleve å drepe dem.

Platon ville trolig ikke anse dette som et problem. Han ville hevde at krigeren ved hjelp av sin fornuft ville ha evne til å ta de rette avgjørelser dersom det skulle oppstå et problem. Dessuten skal krigerne utøve lydighet overfor filosofene, lederne av staten, og de er, i følge Platon, absolutt rasjonelle og vil dermed alltid ta de objektivt riktige avgjørelsene (484a-e).

Tross kravet til lydighet, hevder Forsvaret å ha mye fokus på etikk blant soldatene, og generalsekretær for hæren, Sverre Opedal uttrykker som følger: "(...) må evnen til å behandle etiske dilemmaer være like god som evnen til å behandle et våpen" (Opedal, sitert i Bentzrød 2009, s. 12). Dette fører oss over til hva jeg vil presentere som en annen potensiell spenning i Forsvaret, nemlig egne holdninger og verdier samt evne til å behandle etiske dilemmaer kontra pålagte normer og verdier i Forsvaret.

8.2 Offisielle verdier og holdninger kontra personlige verdier og holdninger

Det norske forsvaret har fokus på etikk. Det etiske fokuset viser seg blant annet gjennom Forsvarets verdigrunnlag av 1998. I foredrag i Oslo Militære Samfund av Dr.theol. Nils Terje Lunde (2008), deles etikk i Forsvaret opp i tre områder; krigsetikk, forvaltningsetikk og profesjonsetikk. Krigsetikk omhandler de etiske, overordnede spørsmål knyttet til bruken av militær makt, *jus ad bellum*, og etikken rundt selve krigsførselen, *jus in bello*.

Forvaltningsetikk dreier seg om etikk i den daglige driften, men på samme måte som alle andre forvaltninger vi har i Norge, vil ikke forvaltningsetikken møte store etiske problemstillinger, da det handler om å følge gitte regler (Lunde 2008). Det tredje og siste området, profesjonsetikk, er det viktigste i forhold til den moderne soldat og etiske problemstillinger knyttet til hans rolle. I følge Lunde (2008) bygger grunnlaget for den militære profesjon på tre faktorer: en bestemt ekspertise, et bestemt samfunnsmessig ansvar og en felles identitet eller samhörighet innen profesjonen. Disse faktorene vil, i følge Lunde, danne et felles verdigrunnlag. Dette verdigrunnlaget er verdier som styrer profesjonsutøvelsen og medlemmenes holdninger og vil utvikles i henhold til profesjonenes krav. Disse kravene er ekstreme og involverer, i verste fall, å ta liv. Dette krever god disiplin og, i følge Lunde, en høyt utviklet moral og etikk (Lunde 2008).

Den moderne soldat er nødt til å følge gitte normer og regler gitt av Forsvaret. Disse gitte normene er formet av Forsvaret og er i overensstemmelse med allment aksepterte normer i samfunnet vårt. Dette kan tolkes som en type offentlighetsprinsipp. Offentlighetsprinsippet kan tolkes i streng og mindre streng forstand. I den mindre strenge forstand kan man tenke seg at offentlighetskravet krever at en etisk norm skal kunne allment bekjentgjøres. Dersom dette er et krav til etisk norm, må alle normer som må holdes hemmelig forkastes. I følge den strenge form for offentlighetsprinsippet skal ikke bare normen allment bekjentgjøres, den bør allment aksepteres i tillegg. Dette kravet er mer anvendbart ved yrkesetiske normer, hvor man har kjennskap til miljøet og de aktører som handler i miljøet (Johansen 1994, s. 21-22). Et ønske om å drepe vil etter offentlighetsprinsippet verken kunne allment bekjentgjøres eller allment aksepteres, og bør derfor forkastes.

Til tross for normene i Forsvaret, oppstår det noen ganger situasjoner hvor soldaten allikevel må ta etiske beslutninger på egenhånd. Når slike situasjoner oppstår, har man vanligvis ikke god tid til å vurdere situasjonen. Offentlighetskravet kan da by på problemer. Er det slik at man selv skal avgjøre hvorvidt en norm er akseptabel, vil normens verdi synke og avgjørelsen vil preges av fordommer og begrensninger. Er det i motsatt fall slik at man forventer at normen allerede har vunnet allmenn aksept, kan man drives inn i etisk konformisme, og man vil miste noe av evnene til å vurdere retningslinjer i nye situasjoner (Johansen 1994, s. 23). Offentlighetsprinsippet kan allikevel hjelpe soldater i Forsvaret til viktige, etiske overveielser.

Dersom Forsvaret har verdier og etiske retningslinjer soldatene skal følge, kan man spørre hvorfor det er så sterkt fokus på individuelle og private etiske holdninger og verdier. Vil det være avgjørende hvilke motiv, verdier og holdninger soldaten har dersom han uansett er forpliktet til å følge Forsvarets normer og verdier? Det blir ofte spesielt fokus på etikk etter uheldige hendelser. I Norge ble fokus på etikk særlig forsterket etter at norske soldater skjøt og drepte en sivil mann i Afghanistan i juli 2009. Han kjørte motorsykkel mot norske styrker, og de norske soldatene trodde mannen var opprører og fiende. Fokuset på etikk synes helt avgjørende når målet er å bevare menneskerettigheter i andre land. Det er nylig gitt ut en bok; *Etikk og militærmakt* (2009) som skal fungere som et hjelpemiddel for soldater til å vurdere etiske utfordringer ved vanskelige situasjoner i krig. Det viser seg at flere soldater stiller seg undrende til etikkfokuset og er bekymret for hvorvidt man har tid til refleksjon og ettertanke dersom krisesituasjoner oppstår, og videre om en sterk etisk bevissthet kanskje heller kan bidra til å svekke evnen til å handle momentant (Bentzrød 2009, s. 12). Disse soldatene har

kanskje ikke gjort erfaringer og vært i situasjoner hvor slike overveielser og evnen til å forstå og reflektere over vanskelige etiske situasjoner er avgjørende.

Syse (2008) hevder at soldater står overfor en praksis som uten moderasjon, grenser og tilbakeholdenhet kan føre til brutalitet. Han hevder i så måte at rettferdig krig er en tanke som både presenterer teoretiske modeller for etiske plikter samt handler om moralsk dyd, utdanning, dannelse, motivasjon og disiplin. ”Vi snakker dermed om en ”praksis-nær” etikk, der den eksistensielle og samtidig reelle konfrontasjon med livets endelighet og menneskesinnets mest brutale krefter hele tiden er nærværende” (Syse 2008, s. 95).

8.3 Soldatidealet kontra soldatens krevende funksjon

En annen spenning verdt å merke seg innad i Forsvaret er kravet og ønsket om at soldaten skal kunne beherske de mest krevende og farlige situasjoner på den ene siden, uten særlige spor av viktige krigeregenskaper som kriterier for soldatrollen på den andre. Det som blir vektlagt er samhold og kameratskap, men hva med de egenskaper som faktisk er nødvendig for å takle de krevende situasjonene? Soldatyrket har utviklet seg til å ligne mer og mer på andre yrker, og nødvendige egenskaper i krig har i forbindelse med dette naturlig nok avtatt. Det eksisterer ikke som på Platons tid en egen krigerkaste, dette på godt og vondt (Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 59-60).

Vi er, i følge Strøm-Erichsen (2008), blant annet invitert inn av den afghanske regjering for å bidra til fred og stabilitet for det afghanske folket. Soldater i et slikt fredsbevarende arbeid vil trenge kvalifikasjoner som empati, kontaktevne og menneskekunnskap i møte med sivilbefolkningen. Når den samme soldaten skal fungere mot en fiende i eventuelle skarpe oppdrag, situasjoner som forskere og offiserer i dag beskriver som sannsynlig i stadig hyppigere omfang (Bentzrød og Tjønn 2010, s. 18), kreves helt andre egenskaper, som ligner mer på de platonske ideelle krigeregenskapene. Å ha en rolle og funksjon som både fredsbevarer, menneskerettighetsforkjemper og kriger synes på mange måter paradoksalt.

Den norske soldaten ønsker anerkjennelse og forståelse. Naturlig nok ønsker man dette når man forlater hjem og familie og utfører farlige oppdrag med livet som innsats. I følge Coker (i Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 64) har den moderne soldat mistet respekt og anerkjennelse fra det sivile samfunnet som ikke forstår og setter pris på det soldaten ofrer. Men det handler også, i følge Coker, om at ofrene ikke lenger er så store. Særlig pekes det i

denne sammenheng på at soldaters krav om høyere lønn for sin innsats, vanskeliggjør deres omdømme som modig soldat som ofrer seg for sitt folk og sin stat.

8.4 Emosjoner kontra tradisjonelle krigerske dyder

Det som er viktig i denne sammenheng er hva emosjoner kan si om mennesket. Vi har sett at kameratskap og samhold er viktig for soldaten. I tillegg har ofte den moderne soldat familie hjemme, og dette er roller som i moderne tid bør la seg forene. Samhold og familiære bånd er ofte nært knyttet til emosjoner. Å være en venn eller et familiemedlem krever blant annet emosjonen empati, og empati lar seg dårlig forene med ukontrollert aggressivitet og brutalitet.

I følge Vassbotn er aggresjon viktig for hvordan soldater skal trenes. Men, i følge Vassbotn, skal en soldat ikke kun være aggressiv, han må også kunne være vennlig og fungere uten våpen (Hellesøy 2009a, s. 16). Er det rimelig å kreve dette av en og samme person? Dette synes å være den samme motsetningen som Platon formidlet gjennom Sokrates i form av hvordan en både kan være god mot sin venn og ond mot sin fiende. Vi husker at Sokrates løste denne konflikten ved å bringe inn fornuften. Hos Platon så vi at sinne var avgjørende hos krigeren, i motsetning til stoikerne som helst så at emosjoner ble eliminert. Slik vi anser emosjoner som sinne, frykt og sorg i dag kan det sies å være en viktig funksjon som kan si noe om hvordan vi reagerer eller bør reagere på ytre faktorer, enten det handler om farer, trusler, ydmykelser eller tap av nære personer.

Følt sorg og frykt i vår tid er nok ganske likt som sorg og frykt følt på Platons tid, men vi så at Platon anså dette som tegn på svakhet og hevdet at denne type atferd var forbeholdt kvinner og svake menn (387e-388b). Nå anses særlig sorg i Forsvaret som en nødvendig reaksjon som oppleves helt individuelt. Reaksjoner på sorg kan vise seg gjennom alt fra fysiske og følelsesmessige reaksjoner til atferdsmessige reaksjoner og endringer i relasjoner og roller. Tap av medsoldater kan gi angst for å være alene, savn, og det kan også skape redsel rundt egen død (Lunde og Matlary 2009, s. 300). Det viktigste er imidlertid at soldatene faktisk har lov til å sørge, at det er allment akseptert i Forsvaret og er ansett som en naturlig og nødvendig reaksjon på dramatiske hendelser. Dette ser vi særlig gjennom sørgeritualer når en soldat dør. Det er ikke slik at dette anses som manglende maskulinitet og taperhet, det ville trolig gjøre synet på soldaten umenneskelig og følelsesløs.

Sinne eller aggresjon kan hjelpe oss til å handle riktig, særlig dersom vi opplever ydmykelse av oss selv eller andre, men sinne kan også føre til overilte avgjørelser som kanskje ville arte seg annerledes dersom man hadde tenkt seg om og ”roet seg ned” før man handlet på grunnlag av emosjonen. Det er her fornuften kommer inn og spiller en vesentlig rolle – som Platon peker på.

8.5 Krig kontra menneskerettigheter

Å delta i krig, slik Norge gjør i Afghanistan, synes i seg selv å være et etisk dilemma. Man skal bevare menneskerettigheter i et område hvor menneskerettighetene noen ganger må brytes for å oppnå et mål. Den mest grunnleggende verdi vi har i vårt samfunn er at man ikke skal drepe eller skade andre. Noen ganger må soldater allikevel utføre slike handlinger fordi krig har egne normer og regler. For å bevare siviles menneskerettigheter kan man havne i situasjoner hvor menneskerettigheter brytes. Selv om dette til en viss grad er akseptert i rettferdig krig, viser det seg at det allikevel er nødvendig å være helt klar på egne holdninger og verdier i det man trer inn i soldatrollen.

Norske soldaters og Det norske forsvars verdier og holdninger og etiske innsikt er mye debattert i disse dager. Det kan nok forklares på grunnlag av at vi stadig leser om skuddvekslinger, dødsfall av norske soldater eller sivile afghanere og blir fortalt om ekstreme situasjoner soldatene befinner seg i. I februar 2010 var norske styrker i skuddvekslinger på afghansk jord. Dette vakte ikke i seg selv stor oppsikt, for dette er nyheter vi stadig hører om. Det man imidlertid merket seg var at det denne gang befant seg barn i området mellom skuddvekslingene. Verre situasjon å befinne seg i som soldat finnes nok ikke. Skal man slutte å skyte og dermed bli skutt på, for hvert fall å forsikre seg om at barna ikke blir truffet, eller skal man sikre eget liv fremfor barnas? Heldigvis kunne det meddeles at de norske soldatene reddet barna ut, tok vare på dem og brakte dem i sikkerhet. Å skyte et barn i en krig man deltar for å sikre menneskerettigheter ville være katastrofalt.

Vi ser at soldatens rolle inneholder et bredt spekter av utfordringer. Det være seg alt fra å ha en funksjon i krig på vegne av en fredsnasjon, krav om lydighet, å inneha de rette egenskaper, å ha evne til etisk refleksjon, ivareta menneskerettigheter og besitte ønskede verdier. I tillegg befinner soldaten seg i svært krevende og farlige situasjoner. Hvordan kan disse utfordringene og potensielle spenningene håndteres? Er det holdninger og verdier blant soldatene som bør

endres, eller er det nødvendig at Forsvarets utdanning og etterspørsel av soldater justeres?
Eller ligger noen av disse spenningene i det sivile samfunn?

Kapittel 9 Konklusjon:

Gjenerindring av det glemte *thumos*

Det viser seg å foreligge motsetningsforhold i Forsvaret i synet på den funksjonen soldaten har, soldatidealet, motiv og de krav som stilles til ham. Disse motsetningene viser seg også å være underbygget av de verdier og det selvbildet vi har som fredsnasjon i det sivile samfunnet. Soldatens statlige funksjon og lojalitet til staten har vi sett at Platon vektla allerede i antikken. Huntington (1985) vektlegger også denne funksjon og lojalitet, men hevder i tillegg at profesjonaliseringen av soldatene har forandret den militære tenkning. Vi har sett at Huntington ikke var den første til å uttrykke dette, da Platon presenterte denne profesjonstanken i *Statens* bok 2 allerede i antikken (374c-e). Det er plausibelt og trolig avgjørende at soldatyrket er en profesjon som skiller seg fra de øvrige profesjoner i samfunnet. For å bruke Huntingtons uttrykk, skal man evne "the management of violence", (Huntington 1985, s. 11) bør man trolig være godt utdannet og trent, samt ha noen viktige mentale kjennetegn eller kvaliteter som ikke de øvrige samfunnsborgere har. Selv om vi vet at dette er viktig, tør jeg påstå at det er noe vesentlig som mangler ved denne profesjonstanken, det være seg den individuelle soldat, både som soldat og som samfunnsborger. Bomann-Larsen (2007) ser viktigheten av dette og vektlegger soldaten som individ ved siden av å være en representant for det kollektive. Samtidig er det rimelig at soldaten krever anerkjennelse og støtte fra det sivile samfunn da hans funksjon er av statlig interesse.

Soldatens funksjon er fremdeles, i vår moderne tid, først og fremst å tjene staten. Det viser seg at Forsvarets og den norske statens tanke er at soldatens funksjon og innsats sekundært vil gagne soldaten selv, gjennom bidrag til ivaretagelse av norske interesser og økt trygghet. Dette er et poeng som går tilbake til Platon, men et viktig skille fra Platons ideelle kriger er kravet til soldatens egne evne til moralsk og etisk refleksjon. Selv om Platon forfekter etikken i sitt verk, er ikke Platons ideelle kriger i en posisjon hvor han behøver å reflektere over etiske dilemmaer og moralske problemstillinger, slik det kreves av soldaten i dag. I følge Platon kan vi snakke om moralske fakta og betegne moralske utsagn som sanne eller usanne på grunnlag av teoretisk innsikt i objektive, etiske verdier (Wyller 2009, s. 66-67). Det ville trolig være enklere for den moderne soldat dersom vi hadde moralske fakta i krigssituasjoner, men slik er det dessverre ikke. utfordringene for den moderne soldat synes nettopp å ligge i kravet til

soldaten som statlig funksjon, med lojalitet mot Forsvarets verdier og evne til etisk refleksjon i meget krevende etiske dilemmaer knyttet til krigssituasjoner.

I følge Platon ville det ideelle være å velge ut aktuelle krigerkandidater, for så å anvende dem som krigere i staten. Det er lite realistisk at man i dagens samfunn skal kunne utføre en slik utvelgelse for så å hente inn aktuelle kandidater til Forsvaret. Forutsetningen er i vår tid at soldaten også ønsker denne rollen selv. Det kan igjen føre til at kandidater verver seg på grunnlag av uønskede verdier og motiv, men kan også føre til at de rette kandidatene med de rette anlegg ønsker å verve seg som soldater i Afghanistan.

I lys av de temaer som er gjennomgått og drøftet i denne oppgaven synes det å mangle en kategori i Det norske forsvar. I tillegg synes det å være et misforhold mellom hva Forsvaret, soldaten selv og det øvrige samfunn anser som den ideelle soldat, og hvilke egenskaper som er nødvendige og samtidig akseptert. Vi har sett at politikere forfekter fredsnasjonen Norge og at det dermed vanskelig lar seg gjøre å karakterisere soldaten med en viss form for aggressivitet og ”krigerske” egenskaper. Forsvaret ønsker riktignok offervilje, disiplin, mot og styrke hos sine soldater, men etterlyser også de soldater med stå-på-vilje, godt humør og utholdenhet, egenskaper man ville etterlyse i et hvert yrke. Vi har sett at soldatene selv, anonymt vel å merke, peker på noen av de egenskaper Platon etterlyser hos krigeren.¹⁰ Selv om eksempelet med ”lyst til å drepe” er ekstremt, sier det oss noe om at soldatenes eget soldatideal ligner mer på ”krigeren” enn det Forsvaret og samfunnet for øvrig ønsker eller tør å uttrykke. Det er påfallende at aggressivitet aldri nevnes som viktig egenskap hos soldatene, når det samtidig stilles krav om å beherske de mest ekstreme og krevende situasjoner. Vi må anta at dette kan handle om Forsvarets bekymring for sitt rykte. Det er på grunnlag av dette ikke urealistisk at Platons teori om den ideelle kriger faktisk kan være anvendelig i Forsvarets valg av soldater i Afghanistan.

9.1 Platon bør fremdeles anvendes

Man kan spørre om Forsvaret kan hente frem igjen Platons begrep om *thumos* i sin ansettelse av profesjonelle soldater. Dersom Forsvaret faktisk etterlyste noen av de egenskaper ved

¹⁰ Det er viktig å merke seg at Platon tok sterk avstand fra mennesker styrt av begjæret, og at han ikke ville ha ønsket seg krigere med et ønske om å drepe for egen tilfredsstillelse. Allikevel ønsker jeg å trekke frem dette for å vise at enkelte soldater peker på aggressivitet som en del av mentaliteten innad i Forsvaret, selv om Forsvaret og det sivile samfunn ofte tar sterk avstand fra dette.

krigeren som Platon gjorde, ville trolig Det norske forsvar bestå av soldater med grunnleggende, avgjørende egenskaper i krig. Soldatene ville i tillegg være motivert til sitt virke fordi det var det de kunne aller best (433a-b). *Thumos* er nært beslektet med sinne hos Platon, men det handler også om følelse av rett til rettferdighet, mot, ære og seierslyst. I tillegg til dette har vi sett at Platons ideelle krigers *thumos* også inneholder respekt og beherskelse (Syse 2010), egenskaper som vil være avgjørende for den ideelle moderne soldaten i Afghanistan. Som vi har sett i oppgavens første del, lar *thumos* seg vanskelig forklare kun sosialt (Kraugerud 2009), men må være noe som ligger i mennesket, og som ikke kun er formet av samfunnet.

Tilsynelatende kan *thumos* virke vilt, aggressivt og brutalt. Men samtidig ser Platon utfordringene *thumos* kan føre med seg for resten av staten dersom den ikke dempes og samhandler med fornuften. Platon påpeker av at en god kriger aldri må bli overdrevet aggressiv eller brutal. Overdreven aggressivitet og brutalitet blant soldater er noe Forsvaret og det sivile samfunn fremdels frykter. I det en kriger opplever nytelse og glede over død og brutalitet, er det begjæret fremfor *thumos* som styrer sjelen. Det vil utvikle en tyrannisk mennesketype – noe Platon tar sterk avstand fra. Noe av det som skiller Platons tankegang fra vår, er imidlertid at Platon turte å etterlyse kontrollert aggressivitet, fordi han så dette som helt nødvendig for krigeren. Han beskriver inngående hva som trengs for å få gode voktere i staten, både av trening og utdanning gjennom musikk og poesi. Dette er meget nøyaktige beskrivelser, trolig fordi han så hvor viktig det ville være for å få de beste krigerne, og fordi han så at både for lite og for mye trening og utdanning kan ha negative følger.

For å tilfredsstill de krav Forsvaret setter til soldaten, er det helt nødvendig med et sett egenskaper som gjør soldaten i stand til å takle de utfordrende situasjonene rollen kan medføre. Skal vi tro Platon, er en kriger nødt til å ha hurtighet styrke, mot, fryktløshet, modighet, han trenger en uovervinnelig karakter med en sjel som beskrives vill (375 a-c). Å takle krigsepisoder uten å besitte disse egenskaper anses problematisk. Noen av disse egenskaper er imidlertid fraværende i Forsvarets etterlysning av den ideelle soldat, særlig ”det ville” (*thumos*). Å være soldat er ikke en rolle som passer alle mennesker, og det er derfor nærliggende å tenke at man må være en spesiell type person, med et spesielt sett med egenskaper for å passe inn i og takle denne rollen. Vi har sett eksempler i denne oppgaven på

at kontrollert aggressivitet noen ganger omtales og etterlyses hos den moderne soldaten,¹¹ selv om det synes å være noe man er forsiktig med i omtalen av soldater. Kontrollert aggressivitet kunne være en god oversettelse på *thumos* og en egenskap ved en soldat det bør være rimelig å etterlyse.

Det er utfordrende å verve soldater til utenlandstjeneste fordi de uønskede kandidatene kan gjøre mye skade med det ansvaret og den makten de har som soldater. Vi ønsker ikke de brutale soldatene, men kanskje vi ønsker soldater med *thumos*? Et soldatideal, slik Platon beskriver det, kan være idealet også i dagens Forsvar. Han ofrer alt for sin stat og er samtidig et rettferdig og lykkelig menneske med en balansert sjel. Det er forståelig at Forsvaret er forsiktig med å etterlyse enkelte egenskaper som kan anses uønskede i forhold til de normer og verdier vi har i samfunnet vårt. Siden soldaten opererer på vegne av samfunnet og staten, bør verdiene også samsvare. Allikevel hjelper det ikke å lukke øynene for misforhold mellom hvordan Forsvaret definerer soldaten og hvordan han definerer seg selv. Dersom den moderne norske soldat skal få anledning til å bygge opp status og anerkjennelse i det norske sivile samfunn, bør disse verdiene samsvare. Samtidig bør det sivile samfunn ha kunnskap om hva soldater i utlandet gjør, hva soldatene ofrer, hva soldatens funksjon innebærer og hvilke utfordringer som ligger i soldatrollen. En utfordring kan imidlertid være at verdier i en fredsnasjon og verdier i en nasjon i krig vanskelig lar seg forene. Da vil det trolig forsterke utfordringen ytterligere dersom Forsvaret og det sivile samfunn ensidig betoner det ene settet egenskaper, nemlig empati, kontaktevne og menneskelig kunnskap fremfor egenskaper som kan kreves i ekstreme krigssituasjoner.

I følge Cooper (1999) handler *thumos* om konkurranseånd, selvtillit og tillit fra andre. Dersom *thumos* kun handler om tillit fra andre, krever soldatrollen i dagens samfunn høyere status og anerkjennelse. Soldatene blir ikke hedret i betydelig grad i dag med mindre de dør eller skades under tjeneste. Glansbildet av den modige krigeren som ofrer alt for sin stat, og som hedres deretter, er nok ikke fullt så glansfylt som det en gang var eller fullt så glansfylt som vi ser det på film. Trolig henger dette nært sammen med stadige krav om høyere lønn og tryggere rammer rundt soldaten (Edström, Lunde og Matlary 2009, s. 64). I mangel på status vil trolig ikke *thumos*, slik Cooper tolker sjelsdelen hos Platon, kunne fungere som

¹¹ "Forsvaret ønsker soldater med aggresjon. Det er helt nødvendig" (Vassbotn, sitert i Hellesøy 2009a, s. 16).

utgangspunkt for den moderne soldat. Men, som vi så hos Kraugerud kan *thumos* forstås som en grunnleggende drift i mennesket, en mental overlevelse i tillegg til å være av sosial karakter (Kraugerud 2009, s. 4). Dersom det er slik, ville man kunne anvende *thumos* på den moderne soldat uten å støte på problemer vedrørende soldatens manglende status og ære. Dette fordi *thumos* ligger som noe medfødt i mennesket også, og således ikke kun er avhengig av det sosiale rammeverket.

9.2 Soldaten som individ bør vektlegges

I tillegg til å være en funksjon er man alltid et individ med visse rettigheter og behov. Vi har sett at Huntington, som Platon, kan kritiseres for å glemme individet, og at Bomann-Larsen (2007) på sin side vektlegger individet fordi det er som individ soldaten faktisk ofrer seg og sitt liv for sin funksjon.

Det synes å være en viss mangel på konsistens i Forsvarets krav til soldaten. Det stilles krav til individet som gjør at individet ikke kan fungere som et individ med vanlig menneskelige valgmuligheter, men snarere som en del av et system. Denne ”instrumentfunksjonen” krever på samme tid at ”instrumentet” oppfører seg som et moralsk individ. I dagens samfunn fremstår dette som en motsigelse. Allikevel er verdier og evne til å reflektere over etiske dilemmaer helt avgjørende for en soldat som befinner seg i krigssituasjoner. Det viser seg allikevel at ikke alle soldater selv ser viktigheten av etikk fordi de mener den kan svekke evnen til umiddelbar handling (Bentzrød 2009, s. 12). Men, dersom etikken, verdiene og moralen var fraværende, ville Forsvaret trolig utvikle seg til å bli en farlig institusjon, med alle de uønskede kandidatene.

9.3 Klokskap og fornuft bør brukes som verktøy

Som vi så hos Platon, er fornuften det som ”redder” den ideelle krigeren fra å være rå og brutal med en ukontrollert form for aggressivitet. Å evne observasjon, registrering og vurdering av en situasjon er i dag viktig i Forsvaret, slik at soldaten benytter seg av de rette midlene for å løse utfordrende situasjoner. Hos de gamle grekerne er denne moralske evnen betegnet som *phronesis*, det vil si en moralsk atferd som kan kombinere regler, plikter og situasjoner på best mulig måte. *Phronesis* kan oversettes med klokskap og klokskap hos soldaten er fremdeles vektlagt i Forsvaret (Lunde og Matlary 2009, s. 110). Ved hjelp av denne klokskap vil soldatene i dagens Forsvar kunne reflektere over etiske dilemmaer, og skille egne lyster og ønsker fra den funksjonen de er betalt til å ha. Kanskje er ikke egne lyster

og ønsker av avgjørende karakter dersom de aldri kommer til uttrykk, men samtidig kan de fort komme til uttrykk dersom soldaten plutselig kommer opp i en situasjon hvor det må handles raskt og hvor kravet til umiddelbar etisk handlekraft er av vesentlig betydning.

Selv om soldater er lydige, og må være det, befinner de seg i en helt spesiell maktposisjon. De kan komme i kontakt med mennesker som i konsekvens av krig står svakt stilt i sitt eget samfunn, og dermed står i et uproporsjonalt forhold til soldaten. Sivile mennesker i krigsherjede land er ofte sårbare og i slike situasjoner er det viktig at en soldat er oppmerksom på den maktposisjon han befinner seg i og ikke benytter seg av denne posisjonen. Noen misbruker denne makten, og i slike situasjoner blir fokuset på etikk igjen brakt på banen. Det beste eksempelet på maktmisbruk, som vi alle husker, er de amerikanske soldatene og deres misbruk og sadistiske mishandling av innsatte i Abu Ghraib fengselet i Irak i 2004 (Sherman 2005, s. 172-174).

Klokskap hos en soldat er summen av alt det den profesjonelle soldaten kan og har tilegnet seg, og deretter benytter seg av i nye situasjoner. Klokskap er spesielt viktig i uventede situasjoner og handler om å gjøre de gode valgene ved hjelp av de rette midlene, med det mål om at en selv og andre kan leve godt med konsekvensene av handlingen. Det kreves først og fremst god hukommelse av både gode og mindre gode handlinger og avgjørelser, med egenskaper som ydmykhet og lærevillighet. For det andre krever klokskap årvåkenhet for å registrere ulike sider ved en sak og være i stand til å finne alternative eller bedre løsninger uten å løse problemer av gammel vane og rutine. Målet ved en operasjon er å løse eventuelle konflikter med minst mulig bruk av vold, og da er årvåkenhet av avgjørende betydning. Å kunne se alternative løsninger er sentralt. Soldater bærer våpen, men dersom vedkommende kun kjenner til bruk av våpen som problemløsende middel, vil alle situasjoner for han synes å kreve våpenbruk. Å kunne spille på et større register, samt ha kunnskap om alternative løsninger på problematiske situasjoner, vil gi flere alternativer til å løse vanskelige situasjoner. Dersom man er klok vil man sannsynligvis også ha evne til å sette seg inn i hvordan andre har det og hvordan de tenker, noe som kan bidra til bedre avgjørelser. Soldaten vil ikke da kun se sine egne interesser og behov og konsentrere seg bare om dem, men også tenke hva som er av andres interesse. Den kloke soldat vil kunne se hvordan ting arter seg og hva en handling kan føre til. Disse egenskapene er avgjørende for den moralske dømmekraften og i denne ligger også evnen til å se konsekvensen av handlingen sin, også før man utfører den (Lunde og Matlary 2009, s. 112-116). Dette handler også om empati, særlig

er empati nødvendig for å kunne sette seg inn i hvordan andre har det, analysere en situasjon og handle deretter. Det kravet som her stilles til klokskap er derfor ikke forenlig med brutale og aggressive aktører – det ville stå i motsetning til empatien.

9.4 Det bør være enighet rundt det norske selvbildet

Det er motstridende oppfatninger om hvorvidt Norge faktisk er i krig eller ikke, om vi er en krigerkultur eller en fredsnasjon, og hvilke egenskaper som bør etterlyses hos soldater i Forsvaret. Skal de være aggressive og brutale eller milde, myke og med de absolutt rette hensikter? Trolig er det ikke så farlig å etterspørre kontrollert aggressivitet hos soldaten, dersom den, som hos Platon, ikke får utvikle seg uten begrensninger gjort av fornuften. De soldatene som har et sett med militære dyder burde kanskje velges ut og utdannes på bakgrunn av disse dydene. Utfordringen ved dette er imidlertid at norske myndigheter på den ene siden er deltagende i krig og dermed trenger soldater med de rette egenskapene for dette formål. På den andre siden har Norge et urokkelig selvbilde som fredsnasjon og ”misjonerende” aktør, et selvbilde som vanskelig lar seg forene med soldater som har krigerske egenskaper.

Vi har sett at Platon ikke ser noe motsetningsforhold i at staten kan være moralsk selv om den inneholder et krigerelement, på samme måte som at sjelen kan være moralsk selv om den inneholder temperament og kontrollert aggressivitet. Dersom vi aksepterer Platons teori i dag, kan staten Norge, selv med soldater i utenlandstjeneste, være en moralsk stat, og den moderne soldaten kan, selv med innslag av temperament eller kontrollert aggresjon, være et moralsk menneske. Her er det nødvendigvis ikke et motsetningsforhold. Platon kan på bakgrunn av dette derfor bidra med ideelle fordringer til den moderne soldat i et humanistisk prosjekt, som krigen i Afghanistan bør være.

Kapittel 10 Avslutning

Et helt sentralt spørsmål, som naturlig dukker opp i denne sammenheng, er om man i det hele tatt kan snakke om etikk og moral i krigssammenheng; et spørsmål som trolig krever en egen avhandling. Det er allikevel nødvendig og rimelig å stille moralske krav til soldaten. Man opplever som sivil også utallige moralske dilemmaer, men de er ofte ikke så ekstreme og utfordrende at de ikke lar seg løse. De dilemmaene soldatene kan stå i vil ofte være så utfordrende at kravet til etisk refleksjon spiller en betydelig større rolle.

Vi opplever at soldaters verdier noen ganger betviles, særlig der han åpenbart har truffet de gale valgene. På hvilket tidspunkt og hvorledes kan man stille spørsmål ved soldatens verdier? Dersom soldatens verdier betviles på grunnlag av hans valg av rolle, vil det være Forsvarets verdier det i hovedsak stilles spørsmålstegn ved. Forsvarets overordnede verdier betviles sjelden, først og fremst fordi Forsvarets verdier er fastsatt på grunnlag av verdiene i samfunnet vårt. Vi bør ikke dømme soldater fordi de ønsker en spesiell rolle, en rolle som innebærer fare for å komme i moralske dilemmaer. Trolig bør de snarere hedres fordi de tar på seg denne utfordrende rollen på vegne av dem som ikke har de rette egenskapene og på vegne av dem som ikke forstår soldatens motiv for valg av sin rolle. Soldaten i Afghanistan har, som krigeren i Platons stat, en viktig funksjon i Norge. Uten soldaten og hans innsats ville vi mangle et vesentlig element i vår stat.

Det er viktig å stille spørsmål om hvilke soldater som befinner seg i Afghanistan, hvilket motiv de har for sin rolle og hvorvidt de faktisk har de egenskaper som gjør dem godt egnet til ekstreme krigssituasjoner. Allikevel har vi sett at potensielle spenninger i Forsvaret ikke *kun* handler om soldaten, selv om soldaten som individ har og bør ha en avgjørende rolle. Vi har sett at hvordan soldaten bør være, sett fra Forsvarets og det sivile samfunns side, og hvordan soldaten faktisk er, kan være motstridende, noe som kan være årsak til undring og manglende støtte og anerkjennelse fra det sivile samfunn.

Man kan hevde at det er problematisk å ta Platons *thumos* ut av sammenheng. Vi har sett at *thumos* i Platons teori bør stå i den harmoniske tredelingen. Trolig bør også den tredelte sjel i analogi til staten stå i harmoni til Platons overordnede etiske bilde. På den annen side synes jeg at Platon bidrar med noen normative fordringer som fremdeles kan være anvendbare for den moderne soldat og Forsvaret. Alle Platons eventuelle spenninger i staten og sjelen

forsvinner med hans harmoni, spenninger vi har sett kan bidra til utfordringer for den moderne soldaten. Platons glemte *thumos* og hans ide om den perfekte kriger bør derfor kanskje vurderes som vesentlige i Forsvarets ansettelse av den rette soldat. Problemet kan imidlertid ligge i vårt eget samfunn, våre forventninger til soldaten og vårt ubøyelige og urokkelige ønske og tro på at vi er og alltid vil være en fredsnasjon, også når vi er deltagende i krig. En mer åpen debatt i Forsvaret og i det sivile samfunn – om motstridende krav til soldatrollen og *thumos* som et sentralt element i denne rollen, vil kunne skape større forståelse i sivilbefolkningen.

Den perfekte soldat i den perfekte stat var et ideal og en utopi i Platons *Staten*. Men, skulle man ha konstruert den perfekte norske soldaten i dag, er det ikke sikkert at beskrivelsen av krigeren ville være så ulik Platons. Allikevel viser disse spørsmål rundt soldaten seg å være vanskelige. Vanskelige fordi det handler om krig, konflikt, menneskerettigheter og ofte spørsmål om liv og død. Det viser seg i tillegg å være en merkbar redsel for å signalisere og uttrykke uønskede verdier i behandlingen av disse emner. Kanskje er det faktisk slik at vi har noe å lære av de gamle grekerne, også evnen til å se realiteten i øynene (Coker 2008).

Elementer av Platons teori kan være viktige bidrag i dagens tenkning om soldatrollen. Platon skjønnte at ikke alle er født med krigeregenskaper og at ikke alle mennesker egner seg som krigere. Han forsto at for å få de beste krigerne, er man nødt til å etterspørre sentrale kjennetegn og egenskaper. Man kan nok ikke gå så langt som å hevde at man bør gå helt inn i denne rollen og gi slipp på familiære bånd og materielle goder for å fungere som en god soldat, men trolig er noen mennesker bedre skikket for soldatrollen og bør dermed ha denne posisjonen i samfunnet.

”Åtte norske soldater skadd da de ble tatt i bakhold i Afghanistan” (Egeberg, Sæbø og Monsen 2010). Det som nå hender norske soldater i Afghanistan er med på å understreke mitt poeng: Det er åpenbart at Norge deltar i krig, det er åpenbart at de norske soldatene ofrer livet sitt og opplever ekstreme situasjoner de vil bære med seg resten av livet. Det er åpenbart at dette krever godt trente og godt forberedte soldater som faktisk trenger spesielle egenskaper for å takle disse ekstreme situasjonene, i samsvar med klokskap og evne til etisk refleksjon. Det er også åpenbart at de trenger støtte fra sitt eget folk, et folk som er nødt til å innse at det er krig i Afghanistan og at norske soldater faktisk er deltagende i denne krigen. Ettersom Forsvaret stadig profesjonaliseres har de nå en gylden mulighet til å velge ut de soldater med ønskede egenskaper, samt velge bort dem med de verdier og motiv som ikke er ønskelige.

Min intensjon har i denne oppgaven vært å anskueliggjøre hvorledes motsetningsforhold i synet på soldatidealet, soldatfunksjonen og motiv for valg av soldatyrket, skaper paradokser og dermed uklarheter i kravet til soldaten. Videre har intensjonen vært å belyse hvorledes motstridende ideer om Norge som fredsnasjon og nasjon i krigsoperasjoner underbygger disse motsetningsforhold og dermed kan bidra til disharmoni mellom Forsvaret og den øvrige norske befolkning. Gjennom å drøfte disse motsetningsforhold som individproblem og kollektivt problem, i lys av Platons teorier, har intensjonen vært å undersøke om elementer fra Platons teorier kan anvendes som bidrag til å løse motsetningsforhold i Forsvaret i vår tid.

Platon evner i sin teori å skape harmoni og balanse der det kan ligge potensielle motsetningsforhold. Dette er det verdt å merke seg, særlig med tanke på norsk deltagelse i krig, hvor motsetningsforholdene synes å være mange. Trolig vil disse motsetningsforhold aldri la seg helt utrydde, noe som betyr at man må søke å kompensere og balansere dem fordi det er nødvendig med et Forsvar som fungerer optimalt, med velfungerende soldater, i tråd med samfunnets verdier og normer. Kanskje kan Platons teorier hvor harmonisering mellom, i utgangspunktet motstridende egenskaper, være et bidrag til en modell for å balansere de utfordringer soldaten, Forsvaret og den norske stat står i, i skjæringspunktet mellom det å være en fredsnasjon og en nasjon som også møter skarpe oppdrag.

Thumos hos Platon gjør ikke den ideelle kriger til et umoralsk menneske, og krigerklassen i Platons ideelle stat gjør ikke staten umoralsk. Forsvaret bør derfor kanskje gjenerindre og etterlyse Platons glemte *thumos*.

Litteraturliste

- Bentzrød S.B. 2009, "Lærer å tenke før de skyter", *Aftenposten*, 14.oktober 2009, s. 12.
- Bentzrød, S.B. 2010, "Bare yrkessoldater til Afghanistan", *Aftenposten*, 14.april 2010, s. 8.
- Bentzrød, S.B, Tjønn, H. 2010, "Tror norske vil havne i kamp oftere", *Aftenposten*, 4.mai 2010, s. 18-19.
- Bomann-Larsen, L. 2007, *Reconstructing the Moral Equality of Soldiers*, Dr.avhandling, Universitetet i Oslo.
- Burnyeat, M.F: (2006), "The truth of tripartition", *Proceedings of the Aristotelian Society*, tilgjengelig fra: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/118581171/issue>, [25.04.2010], s. 1-23.
- Coker, C. 2008, *Ethics and war in the 21st Century*, Routledge, London.
- Cooper, J. M.1999, "Plato's Theory of human motivation" i *Reason and Emotion: Essays on Ancient Moral Psychology and Ethical Theory*, Princeton University Press, Princeton, s. 118-138.
- Edström, H., Lunde, N.T., Matlary, J.H. 2009, *Krigerkultur i en fredsnasjon*, Abstrakt forlag AS, Oslo.
- Egeberg, K., Sæbø, S.H., Monsen, Ø.N. 2010, "Det var et kraftig bakholdsangrep", (03.05.2010), [online], Dagbladet.no, tilgjengelig fra: <http://www.dagbladet.no/2010/05/03/nyheter/afghanistan/utenriks/11556092/>, [03.05.2010].
- Emilsson, E.K. 2001, "Innledning i Staten" i Platon 2001, *Platon samlede verker: Bind V*, Vidarforlagets Kulturbibliotek, Oslo.
- "FN og menneskerettighetene", [online], fn.no, tilgjengelig fra: <http://www.fn.no/Temaer/Menneskerettigheter/FN-og-menneskerettighetene> [06.05.2010].
- Grandhagen, K.H., Henriksen, K.B, Rom, A.K, Skjæret, S.W. 2007, *Kampklar: Norske soldater i fredens tjeneste*, N.W. DAMM&SØN, Falun.
- Haaland, T.L. 2009, "Den norske militære profesjonsidentiteten: Kriger, hjemlandsforsvarer og Statsansatt tjenestemann" i Edström, H., Lunde, N.T., Matlary, J.H. 2009, *Krigerkultur i en fredsnasjon*, Abstrakt forlag AS, Oslo, s. 48-71.
- Hellesøy, C. 2009a, "Gir Forsvaret soldater lyst til å drepe?", *Aftenposten*, 27.september 2009, s. 14-16.
- 2009b, " - Har rett til å ta liv", *Aftenposten*, 30.september 2009, s. 8.
- 2009c, "Ønsker debatt om Afghanistan", *Aftenposten*, 30.august 2009, s. 6-7.

- Herman, J.L. 1997, *Trauma and Recovery: The aftermath of violence - from domestic abuse to political terror*, 2.utg, Basic Books, New York.
- Hobbes, A. 2000, *Plato and the hero: courage, manliness and the impersonal good*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Huntington, S.P. 1985, *The Soldier and the State: the Theory and Politics of Civil-Military Relations*, 2.utg, Harvard University Press, Harvard, s 1-97.
- Jacobsen, J.O. 1996, *Militærorganisasjonen - utfordringer og dilemmaer: en studie av det norske forsvar, gjennom offiserens opplevelse av det*, Dr.polit.avhandling, Universitetet i Bergen.
- Johansen, K.E. 1994, *Etikk: en innføring*, Cappelen, Oslo.
- Kraugerud, H.A. 2009, "Essentially social? – A discussion of the spirited part of the soul in Plato" i *European Journal of Philosophy*, Wiley-Blackwell, UK.
- "Krav til søkere til internasjonale operasjoner", (27.04.2009), [online], Forsvaret, tilgjengelig fra: <http://www.mil.no/intops/start/muligheter/article.jhtml?articleID=178924>, [30.04.2010].
- Lunde, N.T, Matlary, J.H. 2009, *Etikk og militærmakt*, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Lunde, N.T. 2008, *Foredrag i Oslo Militære Samfund: Moral, etikk og yrkesetikk i det norske innsatsforsvaret*, Oslo Militære Samfund, [online], tilgjengelig fra: www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2008/2008-02-18_Lunde.pdf, [26.04.2010].
- Malnes, R., Midgaard, K. 2003, *Politisk tenkning*, 2.utg., Universitetsforlaget, Oslo.
- Militær straffelov av 22.mai 1902, Lovdata, [online], tilgjengelig fra: <http://www.lovdato.no/all/hl-19020522-013.html#46>, [25.04.2010].
- Pappas, N. 2003, *Routledge philosophy guidebook to Plato and the Republic*, 2.utg, Routledge, London.
- Platon 2001, "Staten", i *Platon samlede verker: Bind V*, Vidarforlagets Kulturbibliotek, Oslo.
- Sellars, J. 2006, *Stoicism*, University of California Press, Berkeley, California.
- Shaver, R. 2002, *Egoism*, [online], Stanford Encyclopedia of Philosophy, tilgjengelig fra: <http://plato.stanford.edu/entries/egoism/>, [14.04.2010].
- Sherman, N. 2005, *Stoic Warriors: the ancient philosophy behind the military mind*, Oxford University Press, Oxford.
- Skirbekk, G, Gilje, N. 1989, *Filosofihistorie 1*, Universitetsforlaget, Bergen.
- Strøm-Erichsen, A.G. 2008, *Vårt engasjement i Afghanistan: Tale ved Forsvarets*

- Afghanistan-seminar*, [online], Forsvarsdepartementet, tilgjengelig fra:
http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/forsvarsminister-stroem-erichsen/2008/afghanistan.html?id=501638, [25.04.2010].
- Strøm-Gundersen, T.T, Foss, A.B. 2009, ”Det vanskeligste er ensomheten”, *Aftenposten*, 19.november 2009, s. 4-5.
- Syse, H. 2008, ”Krigens etikk – bare for menn?” i Skjeie, H., Skjelsbæk I. og Tryggestad, T.L. 2008, *Kjønn, krig, konflikt: jubileumsbok til Helga Hernes*, Pax Forlag, Oslo, s. 92-102.
- Syse, H. 2010, ”The Platonic Roots of Just War Doctrine: A Reading of Plato’s Republic”, *Diametros* nr 23, mars 2010, [online], tilgjengelig fra:
www.diametros.iphils.uj.edu.pl/?pdf=252&l=1, [26.04.2010], s. 104-123.
- Wyller, T. 2009, *Etikkens historie: en systematisk framstilling*, 2.utg., Cappelen akademiske forlag, Oslo.
- Ydstebø, P. 2009, ”Krigerkultur: Bør norske soldater bli krigere?”, *Norges Forsvar*, mai 2009, [online], tilgjengelig fra:
http://www.forsvarsforening.no/site/index.php?option=com_content&task=view&id=196&Itemid=149, [26.04.2010], s. 28-30.